

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Severoamerická zóna volného obchodu a její vliv na ekonomiku Mexika

NAFTA's Influence on Mexican Economy

Student:

Renata Vítovcová

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Honová Iva, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání bakalářské práce

Student: **Renata Vítovcová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: Severoamerická zóna volného obchodu a její vliv na ekonomiku Mexika
NAFTA's Influence on Mexican Economy

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Mexická ekonomika před vznikem NAFTY
 3. Vytváření Severoamerické zóny volného obchodu
 4. Analýza vývoje ekonomiky Mexika od vzniku NAFTY do současnosti
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

JÁČ, Ivan. *Hospodářská geografie Severoamerické zóny volného obchodu*. 8. dopl. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. 85 s. ISBN 978-80-7372-507-5.
BLIEFFERT, Christoph. *NAFTA's First Decade: Accomplishments and Failures from the Mexican Perspective*. 1. vyd. Germany: GRIN Verlag, 2008. 88 s. ISBN 978-3-638-95509-6.
POHLMANN, Dennis. *The Economic Impact of NAFTA on Mexico*. 1. vyd. Germany: GRIN Verlag, 2007. 72 s. ISBN 978-3-638-67205-4.

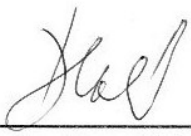
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Iva Honová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně. Přílohy č. 1 a 2, dané mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.

Kozlovice 5. 5. 2012

.....

Podpis;

Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	6
1. Mexická ekonomika před vznikem NAFTY	8
1.1. Primární mezníky v historii Mexika.....	8
1.1.1. Nezávislost	9
1.1.2. Revoluce 1910 – 1920	10
1.1.3. Ústava z roku 1917.....	12
1.1.4. Institucionální revoluční strana - PRI.....	13
1.1.5. Přejchod k demokracii 1977 – 2000.....	16
1.1.6. Dluhová krize z roku 1982	17
1.2. Klíčové aspekty ekonomické aktivity před rokem 1994.....	19
1.2.1. Hrubý domácí produkt	20
1.2.2. Míra nezaměstnanosti.....	21
1.2.3. Platební bilance	22
2. Vytváření severoamerické zóny volného obchodu	24
2.1. Příčiny vzniku	24
2.2. Přístupy a motivy jednotlivých zemí k budované zóně volného obchodu	25
2.2.1. USA.....	25
2.2.2. Kanada.....	26
2.2.3. Mexiko	27
2.3. Nejdůležitější oblasti jednání	28
2.3.1. Odstranění bariér severoamerického obchodu	29
2.3.2. Finanční služby a služby	29
2.3.3. Cla a netarifní překážky	31
2.3.4. Investiční opatření	33

2.3.5.	Pravidla původu.....	35
2.3.6.	Ustanovení o duševním vlastnictví	35
2.4.	Hlavní orgány	35
3.	Analýza vývoje ekonomiky Mexika od vzniku NAFTY do současnosti.....	37
3.1.	Vliv na obchod	37
3.2.	Vliv na přímé zahraniční investice	39
3.3.	Vliv na ekonomický růst	40
3.4.	Vliv na zaměstnanost a mzdy	42
3.5.	Vliv na životní prostředí.....	44
3.6.	Vliv na strukturu ekonomiky.....	45
3.7.	Vliv na měnu	46
	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury	50
	Seznam zkratek	52
	Seznam tabulek, obrázků a grafů	53
	Seznam příloh.....	55

Úvod

V dnešním globalizovaném světě je především prioritou každého státu či regionu zajistit svou konkurenceschopnost, proniknout na co možná nejlepší trhy s prostředky a zdroji, které jim umožní dosáhnout maximalizace užitek z nich. Každá země má svou dlouholetou historii, ať už se jedná o budování státu v rámci území nebo formování vnitřních struktur jakéhosi vedení či centra realizace všech organizačních výkonů, také rozložení trhu a jeho identifikace. Některé země se vyvíjely rychleji, jiné pomaleji, což je ovlivňováno mnoha faktory, mezi které patří zejména umístění daného státu a jeho poloha, dostatečný přístup k přírodním zdrojům, forma vlády, a podobně. Od tohoto se dále odvíjí jiné disparity, například režim zvolený vedením v jednotlivé zemi, nastavení mechanismů a opatření na koordinaci jednotlivých odvětví hospodářství, a mnoho dalších. Lze tedy konstatovat, že i v dnešní době jsou země jak rozvinuté tak i nadále země rozvojové. Každá ze zemí má větší či menší potřebu se sdružovat a zajišťovat si tak výhodnější podmínky na zahraničních trzích a tím také koordinovat svou ekonomickou situaci.

Smyslem a prioritou dnešní doby se stává integrace, tj. propojování ekonomik ve větší a větší celky na tzv. nadnárodní úrovni. Tímto spojením tak vzniká mnoho výhod, které mohou jejich členské státy využít. Co je však nutné zmínit, do druhé poloviny dvacátého století nedošlo k vytvoření žádného integračního seskupení mezi rozvojovou a vyspělou zemí. Kdy však nastal zlom, který tak byl příkladem pro další seskupení?

Prvním takovýmto regionálním integračním seskupením bylo vytvoření Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA) mezi USA, Kanadou a Mexikem, jíž se také týká tato práce. Nejen že vytváří největší zónu volného obchodu světa, ale je také právě spojením dvou vyspělých zemí a jedné země rozvojové. Co přimělo Mexiko stát se signatářem takto situované dohody? Jaké přístupy a očekávání měly členské země? To jsou otázky, které budou zodpovězeny v příslušných kapitolách této práce. Primárním cílem práce je však vyhodnotit a zanalyzovat vliv NAFTA na ekonomickou stránku Mexika.

Práce je členěna do tří hlavních kapitol. První kapitola práce „Mexická ekonomika před vznikem NAFTY“ je věnována mexickému období před vstupem dohody v platnost, tedy do roku 1994. Jejím obsahem jsou především nejdůležitější milníky, které svou měrou ovlivnily nejen ekonomiku tohoto státu, ale také Mexiko samotné. Práce nezasahuje do úplného prvopočátku vzniku země, ale jako první a neopomenutelný moment je zde považován boj za nezávislost. Původně jako koloniální země se Mexiko probíjelo k samostatnému

nezávislému státu, který má možnost rozhodovat o otázkách chodu státu. Význam první kapitoly taktéž podtrhuje revoluce, jejímž hlavním výdobytkem byla ústava, která provedla mnohé změny v této oblasti. Režim v Mexiku má ale další zvláštnost, čímž je v podstatě vláda politické strany, která ve své nedemokratické podstatě vydržela u moci neskutečně dlouhou dobu. Proto je taktéž nastíněna. Avšak za moment, který zcela převrátil mexickou ekonomiku naruby, byla jistě považována dluhová krize z počátku 80. let, tudíž její příčiny, důsledky a okolnosti jsou rovněž nedílnou částí první kapitoly. Stejně tak jako postupný přechod od nedemokratického režimu s hegemonickou stranou k demokracii. Poslední část této kapitoly má za cíl vyjádřit klíčové ukazatele ekonomické aktivity Mexika, ke kterým nezbytně patří hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti a platební bilance.

Druhá hlavní kapitola práce „Vytváření severoamerické zóny volného obchodu“ je zaměřena na Severoamerickou dohodu o volném obchodu jako takovou, kdy je podrobněji rozčleněno, jaké přístupy měly jednotlivé signatářské země k vytvoření tohoto uskupení. Jaké předpoklady měl ten který stát a v jakých oblastech očekával významný vliv? Jak přistupovalo Mexiko k otevření svých trhů a umožnění tak vstupu subjektů z USA a Kanady? Měly USA a Kanada jistá očekávání změn či pozitivních vlivů, přestože již v minulosti uzavřely podobnou dohodu mezi sebou? I tyto otázky jsou nastíněny v této části spolu s obsahovým pojetím dohody, kdy jsou blíže uvedeny některé části jednotlivých ustanovení této dohody.

Poslední a nejdůležitější část práce – třetí hlavní kapitola „Analýza vývoje ekonomiky Mexika od vzniku NAFTY do současnosti“ se váže na kapitoly předchozí a jejím výchozím cílem je zhodnotit a zanalyzovat ekonomickou výkonnost Mexika před a po implementaci NAFTA, a tudíž posoudit možné vlivy, dopady či možnosti do budoucna. Nastává zde otázka, zda tato dohoda poskytla dostatečné možnosti pro mexický trh a zda Mexiko tyto možnosti patřičně využilo. Mexiko, jako dříve spíše s uzavřeným trhem, odstranilo najednou mnohé z hranic a eliminovalo překážky obchodu či jiné netarifní bariéry. Je možnost, že tato skutečnost by mohla být příkladem pro jiné rozvojové země se seskupovat v podobné nadnárodní celky? Je spousta otázek, které lze v této práci posoudit a analyzovat a snad ani není možné je všechny do ní obsáhnout.

1. Mexická ekonomika před vznikem NAFTY

Mexiko, které je známé svou dobře situovanou polohou v rámci ekonomického či jiného hlediska, je zemí s bohatou historií. Ať už na něj pohlíženo z pohledu velkého počtu civilizací, které se zde v minulosti usídlily, budovaly svá tehdy první města, jako například Teotihuacán¹, či z pohledu transparentnosti historicky významných událostí, jako boj za nezávislost, která značně ovlivnila nejen Mexiko jako takové ale i jiné subjekty. Jakožto u koloniální země se zde objevovaly různé národy, etniky, skupiny a především v počátcích budování státu kmeny.

Rozložení této země je jedinečné díky společné hranici se světovou velmocí. Avšak ekonomika v této zemi byla zpočátku uzavřená a neměla velký zájem otevřít se světovému obchodu. Co však podnítilo takový postoj, je součástí dlouhé historie, do které spadá několik významných milníků či jevů? Například boj o nezávislost či přechod k demokracii, jež jsou podstatné v dějinách této země, byly skutečnou prioritou. Nutno říci, že mnohdy nešlo o události radostné, zejména díky špatnému a velmi striktnímu politickému režimu, který byl mnohdy stavěn na nedemokratickém základu. V následujících podkapitolách bude podrobněji vysvětleno několik vybraných událostí, které ovlivnily jak ekonomiku této země, tak Mexiko samotné.

1.1. Primární mezníky v historii Mexika

Jak je výše uvedeno, mezi neopomenutelné události v dějinách Spojených států mexických patří boj za nezávislost, jehož počátky spadají už do roku 1810. Z tohoto pohledu je možné si uvědomit, jak jsou lidé schopni si ubránit své teritorium a nastolit tak systém, který jim zajistí potřebné podmínky. V každé zemi se ale projevuje i vlna odporu proti určitým regulacím či postojům, což nebylo výjimkou ani v Mexiku a tak je nutné zmínit i negativní událost, jakou především byla revoluce na počátku 20. století. Avšak vyústila z něj i jistá pozitiva, a to v podobě ústavy z roku 1917. Raritou této země je režim na nedemokratickém základě, který, pod záštitou moci jedné politické strany, se udržel na vrcholu neuvěřitelně dlouhou dobu. Jelikož ale byla tato strana nedemokratická, vedla tato skutečnost mnoho lidí k jednáním, která zapříčinila její postupné odpoutání se od moci a nastolení demokracie, avšak za cenu několika revolucí či hospodářských krizí, které taktéž nelze opomenout.

¹ Největší a nejvýznamnější město v Mezoamerice.

1.1.1. Nezávislost

Z historie Mexika jednoznačně vyplývá, že se jedná o stát koloniální. Původní obyvatelé (kreolové) tohoto státu tak museli po dlouhá léta sdílet své území se zemí, která jej dobyla a získala si tak postavení, které umožňovalo rozhodovat o všem. Touto zemí bylo Španělsko. Co ale dalo podnět k tomu, aby se země vzchopila a započala tak boj o svou nezávislost?

Ne všechny společenské vrstvy byly spokojeny s tím, co se v zemi děje. Španělé zaujímali vysoká postavení a také zastávali místa nejvyšších úředníků, což jim dávalo možnost rozhodovat o všech záležitostech, ale naproti tomu zdaleka neměli ponětí o potřebách lidí v této zemi a vůbec nic o této zemi jako takové. Původní obyvatelé se tak nechtěli nadále dělit o bohatství své země se španěly. Tímto se také vztahy kreolů a španělů začaly hroutit.

Situace byla ze všech stran neúnosná. Kreolové se museli striktně držet nařízení stanovených španěly, kteří k nim chovali arogantní vztahy. Španělé taktéž dováželi do země anglické zboží, které zde prodávali za minimálně dvojnásobnou cenu. Kreolové neměli možnost se v zemi prosadit, ať šlo o velice vzdělané osoby, které studovaly v Evropě nejruznější moderní hospodářské teorie, filosofii či jiná odvětví. Museli se tak podříditi tomuto režimu a španělskému arogantnímu chování. Země byla zcela zaostalá.

V roce 1776 však přišla zpráva o vyhlášení nezávislosti v USA, což se stalo velice inspirativním prvkem pro většinu latinskoamerických zemí. Později se stala další událost ve světě, která byla druhým příkladem, a to pád starého režimu ve Francii v roce 1789 a následná francouzská revoluce. I když se Španělé prostřednictvím cenzury snažili zabránit průniku těchto informací do Latinské Ameriky, některé z nich i tak pronikly a zpráva o vytvoření Deklarace práv člověka a občana se velmi rychle rozšířila.

Došlo k tomu, že následující roky byly plné protestů, povstání v různých částech země, a vytváření různých revolučních armád (například v roce 1810), které se striktně stavěly proti Španělům a chtěly svrhnout tzv. špatnou vládu, což mnohdy skončilo krveprolitím, vězněním či jinými závěry. Za tuto dobu zde bylo několik představitelů osvobozenického hnutí, kteří však se nezávislosti nedočkali a byli odsouzeni k smrti a jejich hlavy byly vystaveny v klecích na místním tržišti, a to až do doby kdy byla vyhlášena ona nezávislost. Avšak ani takovéto hrůzné činy nezabránilo dalším lidem v boji o nezávislost. Byla zde stále malá skupina lidí, která měla své místo ve španělském kongresu. Požadovali právní rovnoprávnost mezi Latinoameričany a Španěly, chtěli zrušit kasty získat tak spravedlnost pro všechny, rozvoj průmyslu, také vládu Mexika pro Mexičany, budování škol a mnoho dalších. Co však bylo

důležité, že požadovali jasnou deklaraci toho, že „vláda vychází z lidu“, jak píše Kašpar ve své knize Dějiny Mexika.

Podstatné je, že některé požadavky opravdu dosáhly úspěchu a byly zakomponovány do ústavy v březnu 1812. Ovšem královská moc byla stále nadřazena nad mocí výkonnou. Panovnickova moc byla na druhou stranu omezena a ústava také zaručovala základní práva občana a svobodné vyjadřování politických názorů a hlavně rovnost mezi Španěly a Američany. Avšak tato ústava nefungovala tak jak měla a došlo k tomu, že byla v roce 1814 zrušena. Nastaly další povstání, protesty, boje a tažení do doby, než bylo znovu v roce 1820 navrženo obnovení původní ústavy. Vyhlásily se municipální volby, zavedla se svoboda tisku a uvolnila se činnost společenských organizací. Nakonec byl vydán tzv. Plán z Igualy² (neboli Tři záruky), který zahrnoval jednotné náboženství, spojení všech sociálních skupin a nezávislost Mexika jako konstituční monarchie s králem některého z evropských královských rodů. V zemi bylo v roce 1821 velké nadšení z nezávislosti a vedly se řeči o následné ekonomické různorodosti Mexika, jeho bohatství a úrodnosti díky dobře situované poloze.

Byly vypracovány nové zákony pro rozvoj různých odvětví, především zemědělství, dobytkářství, rybolov, hornictví, obchod a státní finance. Byly podány také návrhy, které se zaměřovaly na zavedení více humánních pracovních podmínek, jak docílit růstu počtu obyvatel a rozšířit vzdělanost a přístup ke zdravotní péči. Objevovaly se stále nové avšak odlišné návrhy na zlepšení různých odvětví či oblastí, přičemž se nepohlíželo na zdroje, které díky intenzivnímu boji o nezávislost, byly značně omezené. Válka za nezávislost taktéž zapříčinila demografický pokles, ekonomický rozvrat, rozpad společenského systému a především politickou nestabilitu. Tyto překážky bránily takovému rychlému růstu, jaký si mnozí představovali.

Situace mexické ekonomiky v počátečních desetiletích nezávislosti se sice lišila od stavu v 18. století, ale z důvodu velkého odlivu kapitálu zde chyběly finanční prostředky. Mnoho projektů na vylepšení infrastruktury tak nebylo realizováno. Domácí produkce neměla šanci konkurovat dovozu kvalitou ani cenou. Avšak i přesto se národ dokázal uživit.

1.1.2. Revoluce 1910 – 1920

Revoluce Mexika patří k nejvýznamnějším událostem této země v období dvacátého století. Především díky, že sice absolutnímu, rozchodu se starým režimem, jehož prvky zůstávaly ve

² Tento plán počítal s ustanovením prozatímní vlády a dosazení panovníka z katolické dynastie na trůn.

společnosti i nadále. Během tohoto období přišlo o život mnoho lidí a i pro tuto skutečnost si zanechala své památné místo v historii. Co však dobrého s sebou přinesla, byly nové principy a cíle mexické politiky.

Existují různé spekulace o příčinách vypuknutí revoluce a také i názor, že o skutečnou revoluci nešlo, jelikož nedošlo k radikální proměně struktury společnosti. Avšak Petra Měšťánková ve své knize uvádí tři hlavní roviny těchto příčin.

Jako první příčina je uváděna zejména uzavřenost politického systému. V té době bylo Mexiko pod diktaturou Porfiria Díaze³, který s předními představiteli vlastnili veškerou moc, a nebylo možné, aby se k ní přiblížili zejména mladší politikové ze střední a vyšší třídy. Lze tedy říci, že žádný z tehdejších ministrů nebyl mladší než 60 let a většinou svou funkci zastávali i déle než 20 let. Další příčinou jsou spíše ekonomické aspekty, které spočívaly ve špatném rozdělení zisků z hospodářského růstu. Malé a střední podniky neměly takový zisk jako tzv. hospodářská elita v zemi a zejména se opírali o fakt, že ekonomický model export-import brání růstu vnitřního trhu. Třetí rovinou příčin jsou příčiny sociálního charakteru. Poukazovalo se zejména na špatné podmínky, v nichž pracovalo a žilo venkovské či domorodé obyvatelstvo a také dělníci. (Měšťánková 2009: 46 – 47).

Podnět k této revoluci dali především liberálové s vůdčí osobností Franciscem I. Maderem. Snažili se o otevřený politický systém, který by se opíral o liberálně demokratické principy vlády. Prosazovali zejména svobodné a transparentní volby s heslem „Efektivní volební právo a zákaz znovuzvolení prezidenta“. Potlačovali tím ale problémy sociální a ekonomické. Následně byla v roce 1910 založena tzv. Národní strana proti znovuzvolení a nominovala tak Maderu kandidátem na prezidenta. Avšak Díaz v následujících volbách znovu zvítězil. Došlo ale ke krátkému povstání, po němž se podepsala dohoda, a Díaz podal demisi. V roce 1911 Maderova volby vyhrál.

Jinou skupinu, která se odkláněla od Maderovy vlády, lze rozdělit na ty, kteří se soustředili kolem Emiliana Zapaty, tudíž zapatisty, a villisty, soustředící se kolem Pancho Villy⁴. Zapatisti bojovali za pozemkovou reformu a villisti požadovali zejména zlepšení podmínek sociálního charakteru. Jelikož se ale Maderova vláda soustředila hlavně na reformu politickou, Zapata ve svém tzv. Plánu z Ayaly stáhl uznání Maderovy vlády. Tyto skutečnosti

³ Prezident Mexika v letech 1876 – 1880 a 1884 – 1911.

⁴ Rolničtí vůdci – Zapata a Villa.

vyvolaly v zemi občanskou válku, která se protáhla až do roku 1920. Vše se uklidnilo na konci 20. let při vzniku Národní revoluční strany.

Během revoluce se vystříдалo několik dalších prezidentů, především Victoriano Huerta a Venustiano Carranza, jehož cílem bylo vytvořit silnou ústřední vládu. Bylo ale třeba vytvořit kompromis mezi revolučními skupinami a provést reformy v hospodářsko-sociální oblasti. Nicméně Carranza byl v květnu 1920 zavražděn.

1.1.3. Ústava z roku 1917

Hlavním výdobytkem, jenž vzešel z Mexické revoluce, je bezprostředně ústava z roku 1917. Obsah této ústavy byl navržen tak, aby zahrnul požadavky každé revoluční skupiny, jak zapatistů tak villistů. Stala se tak základem kompromisů mezi těmito skupinami.

Byl zaveden čistý prezidentský systém a především také přímá volba prezidenta. Do dalších změn lze řadit princip dělby moci, zákaz znovuzvolení prezidenta, zrušení postu viceprezidenta, federativní uspořádání země a především také začlenění velmi rozsáhlé listiny práv a svobod. Také návrh pozemkové reformy nebyl opomenut a došlo k zakotvení národního vlastnictví přírodního bohatství, půdy a vod. Stát vrátil obcím a komunitám občinová práva a majetek, k jehož násilnému odcizení došlo během minulých let.

V oblasti sociální zde bylo včleněno zejména právo na stávku, minimální mzda, osmihodinová pracovní doba, právo organizovat se v odborech a také jistý nástin systému sociálního zabezpečení.

Tendencemi, které se v této ústavě prolínají, lze určit nacionalismus a antiklerikalismus. Ústava zakotvila dominantní roli státu v plánování a řízení ekonomiky, přerozdělování bohatství a v kolektivním vyjednávání. Jedná se o princip, který dával důraz na význam země a jejích obyvatel, tzv. mexicanizace. Docházelo tedy ke znárodnování hlavních hospodářských odvětví, ale tento nacionalismus se objevil i v oblasti vzdělávání, kultury, umění a literatury. Co se týče církve, ta byla vnímána jako antirevoluční síla. Ztratila tak svou právní subjektivitu, byly zakázány náboženské řády a kněžím byla odepřena některá individuální práva, a to aktivní a pasivní volební právo či složení řádového slibu. Došlo zde také k zákazu shromažďovat se za politickým účelem a církevní majetek byl předán do rukou státu. (Měšťánková 2009: 51 – 54)

Tato ústava se tak stala jakýmsi prvkem, který byl základním motivem proměny stávajícího politického či společenského řádu. Včlenila tak mnoho nových pravidel pro řešení konfliktů

v různých oblastech a jako klíčového zprostředkovatele ve vyjednávání ustavila stát. Avšak k politické stabilitě došlo mnohem později a politický, hospodářský a společenský život posléze ovládla až jedna „revoluční“ strana.

1.1.4. Institucionální revoluční strana - PRI

Jedinečnou zvláštností amerického kontinentu je skutečnost, že autoritářské režimy, vytvořené ve všech zemích, trvaly obvykle jen několik let. Co bylo ale tou velkou výjimkou, která vždy potvrzuje pravidlo? Byla to právě vláda Institucionální revoluční strany (Partido Revolucionario Institucional, PRI), která dokázala překonat podmínky jak společenské tak hospodářské, jež se neustále měnily, a to zejména díky svému charakteru. Režim PRI je především autoritářský a nedemokratický s hegemonickou stranou. Takto strukturované režimy se objevily zejména v Africe či Asii, tudíž na americkém kontinentu jde o ojedinělý případ. Avšak je nutné si vysvětlit, jak a z čeho se tato revoluční strana vyvíjela.

Prvotní myšlenku o vytvoření silné strany, která by byla skutečnou oporou vládě a zajistila tak její stabilitu a transformovala Mexiko v zemi institucí, měl P. E. Calles⁵. Vyzval tedy revoluční strany a organizace k připojení se k nové národní straně. Tato výzva se projevila velkým ohlasem, jelikož primárním zájmem všech byla stabilita politického systému. V roce 1929 tak došlo k prvnímu sjezdu Národní revoluční strany (PNR). Jeho předsedou byl pochopitelně Calles, který byl dominantou mexické politiky až do roku 1934 a měl možnost zasahovat do vlád jednotlivých prezidentů. V jeho pozici ho později vystřídal Lázar Cárdenas⁶ a Calles emigroval. Cárdenasova vláda trvala do roku 1940 a v tomto období došlo k velkému pokroku v dosažení několika revolučních cílů. Především došlo k zrychlení pozemkové reformy a zlepšení životních a pracovních podmínek dělníků. Země také přijala novou hospodářskou politiku, tzv. ekonomický model ISI, kdy výsledkem měla být soběstačnost mexické ekonomiky. Dále byl znárodněn ropný průmysl a byly ukotveny základní pilíře režimu, tzn. dominantní postavení prezidenta, dodržování zákazu znovuzvolení prezidenta. Avšak už v roce 1938 došlo ke konečnému mezníku cárdenasovských reforem a radikalismu. Obecní družstva zklamala z hlediska zemědělské produkce a vyvlastnění uzavřelo ropě z Mexika přístup na hlavní trhy v zahraničí. Došlo ke značnému poklesu investic a silnému odlivu kapitálu. Značná část obyvatelstva se s touto vládnoucí ideologií neztotožňovala.

⁵ Prezident Mexika v letech 1924 – 1928.

⁶ Prezident Mexika v letech 1934 – 1940.

Cárdenas tak po svém šestiletém mandátu předal moc svému nástupci, který byl spíše umírněným konzervativcem.

V roce 1938 došlo k transformaci PNR ve Stranu Mexické revoluce (PRM), která se později v roce 1946 transformovala v Institucionální revoluční stranu (PRI). Za této doby došlo k centralizaci politické moci v Ciudad de México a k vybudování pilířů autoritářského režimu. Mezi tyto pilíře se řadí hyperprezidencialismus, disciplinovaná a loajální vládnoucí strana, loajální opozice, státní korporativismus, centralizovaný federalismus a loajalita jiných společenských aktérů. (Měšťánková 2009: 60)

Za režimu PRI v polovině 20. století došlo v Mexiku k transformaci v důsledku prudkého nárůstu populační křivky. Počet obyvatel stoupl z 20 milionů v roce 1940 na 70 milionů v roce 1970. Ve čtyřicátých letech, kdy došlo ke zvýšení tempa růstu obyvatel, začalo se Mexiko industrializovat. Stalo se tak za politického režimu, jehož cílem bylo zajistit domácí produkci spotřebního zboží a výrobků investičního charakteru, které se do této doby dovážely. Příhodným jevem byla i snaha uspokojit zvyšující se poptávku po práci. Velké naděje se vkládaly do průmyslu, jakožto zdroj pracovních příležitostí. Vláda v této době podporovala především soukromé investice, přijala ochranná opatření, přikláněla se k výstavbě nezbytné infrastruktury a také přistoupila k politice nízkých mezd. Tato industrializace postrádala odpovídající vědeckotechnický rozvoj a došlo k jistému obětování zemědělství. Vyústěním tedy byl průmysl, který byl závislý a málo konkurenceschopný. Jistých výhod tudíž mohly využívat jen některé kraje orientované na komerční zemědělskou produkci. (Kašpar 2009: 86)

Hospodářské aktivity Mexika v té době byl tak různorodé a vztahy se Spojenými státy tak úzké, že si stále vynucovaly zavedení zvláštního režimu. Hranice navíc představovaly důležitý bod dočasné či trvalé emigrace mnohých Mexičanů do USA.

Za vlády PRI došlo k velkému rozvoji hospodářství, což je také nazýváno jako tzv. mexický zázrak. Růst HDP v letech 1933 až 1981 pozitivní a ročně dosahoval průměrně 6%. Takováto událost zásadně ovlivnila mexickou společnost zejména tím, že zvýšila vzdělanost obyvatel, byla posílena migrace z venkova do měst, a také hlavně došlo k industrializaci země a její modernizaci. Avšak na druhé straně se prohloubily sociální rozdíly mezi nižšími a vyššími vrstvami. A právě i tato skutečnost započala krizové období autoritářského režimu. Stranu PRI podporovali zejména nevzdělaní obyvatelé a bohatší a vzdělanější obyvatelstvo se přiklánělo spíše k podpoře opozice. V pozdější době došlo k několika menším krizím,

například v roce 1958, ale také i ke krizím vážným v roce 1968, kdy došlo ke studentským nepokojům a následnému masakru demonstrantů, což otřásl důvěrou občanů ve své politické představitele. (Měšťánková 2009: 84)

Část obyvatelstva se snažila aktivněji zapojovat do politického dění a střádali nové požadavky vůči PRI, na které ale strana nereagovala. Její struktura byla stále stejná a sektorové rozdělení bránilo vstupu nových zájmových skupin do této strany. Byla nutná reforma politického systému, ale jakákoliv snaha reformy by ohrozila základy režimu. Prosadil se zde ekonomický model tzv. sdíleného rozvoje spočívající ve zvýšení sociálních výdajů a snaze k dosažení plné zaměstnanosti. Vláda byla nucena brát půjčky v zahraničí, kdy tato situace vedla k nárůstu zahraničního dluhu do takové míry, kdy musel být uzavřen stabilizační pakt s MMF. (Měšťánková 2009: 85)

V PRI došlo k následným změnám takového rozsahu, což mělo značný vliv na podobu strany v budoucnosti. Do strany byli přivedeni mladí politikové, kteří byli nazýváni technokraty proto, aby se odlišili od starší generace tzv. politiků. Hlavními nástroji politiků bylo jednání a korupce, zatímco technokraté se soustředili zejména na řešení konkrétních problémů. Až v 80. letech došlo k převaze technokratů ve straně.

V této době stál v čele státu José López Portillo⁷ a jeho nejvýznamnějším krokem bylo zejména otevření stávajícího režimu. Vládnoucí strana byla nucena se podrobit hlubší politické reformě, otevřít tak politickou scénu i pro jiné nelegalizované subjekty, ale takovým způsobem, aby nedošlo k ohrožení její hegemonické pozice. Problémy v hospodářské rovině však převládaly. Zvyšování předchozího zahraničního dluhu vedlo k zavedení úsporných opatření. Avšak byly ukončeny nálezem ložisek ropy a vládní výdaje se znovu zvýšily a opět vzrostl státní dluh. Vhodnou cestou z finanční krize by byl příjem z prodeje ropy, ale problémem bylo jednání vlády, která namísto investic do restrukturalizace ekonomiky vložila tyto finanční prostředky do jiných projektů. Následný pád cen ropy v roce 1981 spustil dlouhodobou krizi režimu PRI, ale také i dlouhodobou krizi mexické ekonomiky, jež je více nastíněna v podkapitole 1.1.6.

⁷ Prezident Mexika v letech 1976 – 1982.

1.1.5. Přechod k demokracii 1977 – 2000

Mexiko dosáhlo demokracie po dlouhém období plném volebních reforem. Samotný přechod k demokracii neprobíhal pouze na jedné úrovni, ale byla postihnuta jak rovina politická, tak i ekonomická a podobně.

Trvalo tedy přes dvacet let, než Mexiko dosáhlo demokracie. I když ani po této době se nedalo říci, že je demokracie dokonalá. Co je ale nutno dodat, že hlavním motivem bylo zrušení režimu po dlouhou dobu vládoucí nedemokratické strany PRI. Pro tuto skutečnost byla nutnost několika volebních reforem.

První reformou byla volební reforma z roku 1977, za níž vznikl volební zákon z téhož roku, a jeho cílem bylo posílit legitimitu vládnoucí strany. Strana tak umožnila i jiným subjektům vstoupit do politického dění. V dalších letech tedy došlo k registraci mnoha jiných politických stran a došlo také k tomu, že pozice PRI postupně slábla a nejsilnější opoziční stranou se stala pravicová strana PAN. V 80. letech došlo k ekonomické krizi, která bude podrobněji popsána v kapitole 1.1.6. V důsledku této krize byla provedena radikální reforma mexické ekonomiky, která se potýkala s negativními dopady na životní úroveň zejména střední třídy a lidových vrstev. Byla navrhována další reforma politického systému, která by byla doprovázena větší transparentností volebního procesu.

Další důležitou reformou byla volební reforma z roku 1986. Vše začalo ihned po hospodářské krizi z roku 1982. Odcházející prezident Portillo vydal rozhodnutí na znárodnění bank, přičemž tato skutečnost dala podnět k rozporu mezi státem a soukromým sektorem. Mnoho podnikatelů začalo podporovat pravicovou stranu, která si tímto více posílila. Z důvodu možného ovládnutí zbytku země touto stranou, započala PRI období volebních podvodů. Za nějakou dobu byly tyto podvody odhaleny Organizací amerických států⁸ (OAS) a důvěryhodnost této vlády byla vážně otřesena. V roce 1986 byl přijat federální volební zákon, jenž představoval pokus pro PRI, aby si udržela své hegemonické postavení. Bohužel to znamenalo posunout se zpět oproti reformě z roku 1977.

Ve straně PRI později došlo k vytvoření tzv. Demokratického proudu, který považoval za hlavní problémy země především zhoršení životní úrovně nižších vrstev, a to v důsledku hospodářské reformy, dále zvýšení podílu zahraničního kapitálu v ekonomice na úkor domácího a oddálení se strany občanům, jež se projevilo zejména malou účastí u voleb a

⁸ Mezinárodní organizace se sídlem ve Washingtonu původně založená pro boj proti komunismu.

snížením podpory. Tento Demokratický proud se ohrazoval proti splácení zahraničního dluhu za daných podmínek, jelikož by se tak stalo na úkor vysokých sociálních nákladů. Zodpovědnost tak přičítal jak straně věřitele tak dlužníka a mělo tak dojít k dalšímu vyjednání podmínek splácení. Co bylo ale základem pro docílení změn, byla potřeba prosadit vnitřní demokratizaci ve straně.

V roce 1987 byl přijat Pakt hospodářské solidarity, který se především týkal veřejných financí, kontroly cen a obchodní politiky. Éra podobných paktů pokračovala i nadále, což spadalo do funkčního období C. Salinase. Během jeho vlády liberalizace hospodářství pokračovala a proběhla také privatizace významných podniků. V následujících letech, 1990 a 1993, došlo k deregulaci v mnoha oblastech. Po deseti letech byl v roce 1991 téměř vyrovnán rozpočtový deficit. Určitým dovršením této hospodářské transformace bylo však i uzavření dohody o volném obchodu mezi USA, Kanadou a Mexikem, jež vstoupila v platnost v roce 1994. Ale i přesto se Mexiku nevyhnula ani následná krize v letech 1994 a 1995, která je též nazývána jako „krize pesa nebo tequilová krize“. Co však pomohlo k překonání těchto krizí, byla právě NAFTA, v jejíž režii si Mexiko mohlo půjčit od USA finanční prostředky a tím také oživit opět své hospodářství. To vše dalo podnět k uzavření dalších dohod o volném obchodu především s Latinskou Amerikou a taktéž dohody o asociaci s Evropskou unií, která vstoupila v platnost v roce 2000. V tomto roce došlo také především k tomu, že nedemokratická strana PRI po prezidentských volbách byla nucena předat svou moc opozici, což znamenalo formální ukončení mexického přechodu k demokracii.

1.1.6. Dluhová krize z roku 1982

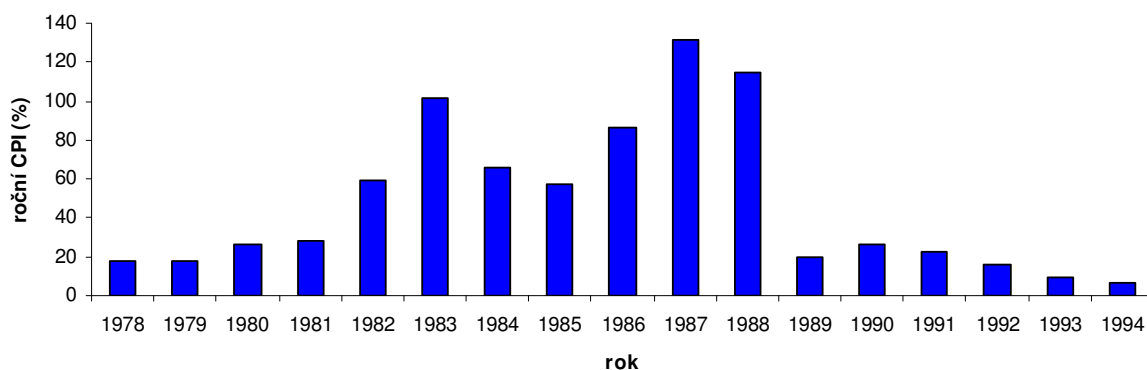
Jak již z předchozího textu vyplývá, hospodářská krize, která postihla v osmdesátých letech prakticky celou Latinskou Ameriku, se projevila značně i v Mexiku. Byly vykazovány rozpočtové deficity, které následně podněcovaly zvýšení půjček v zahraničí a narůstání zahraničního dluhu, jehož výše v jednotlivých letech jsou níže uvedeny (viz Graf 1.2). Významným impulsem byl tehdy pád cen ropy v roce 1981.

V Mexiku tak došlo k masivnímu odlivu kapitálu spolu s investicemi, což podnítilo tehdejší představitele znárodnit banky a odklonili tak soukromý sektor od podpory vlády.

Jak se tento incident v podobě této krize projevil v ekonomice? Od počátku třicátých let byl ekonomický růst konstantní, ale v roce 1982 hrubý domácí produkt klesl přibližně o 0,6%, což vyústilo v další nepříznivý vývoj. Došlo k nerovnováze výroby, která se odrazila na stavu veřejných financí, a to finančním deficitem v roce 1982, jež činil 17.7% HDP, a také na

běžném účtu platební bilance, kde v roce 1981 činil deficit 12.6 miliard amerických dolarů. Cizí dluh činil více než 90 miliard a docházelo k jedné devalvaci za druhou. Dluh nebylo možné okamžitě splatit, jelikož jeho výše představovala v té době až polovinu hodnoty celkového exportu. Vyvrcholení této krize nastalo v srpnu 1982 a v září tohoto roku převzala vláda kontrolu nad bankami. Již na konci roku se inflace dostala na trojcifernou hodnotu a tato krize se prokázala jako více než dluhová. Vývoj inflace, vyjádřené indexem CPI je znázorněn na následujícím grafu 1.1.

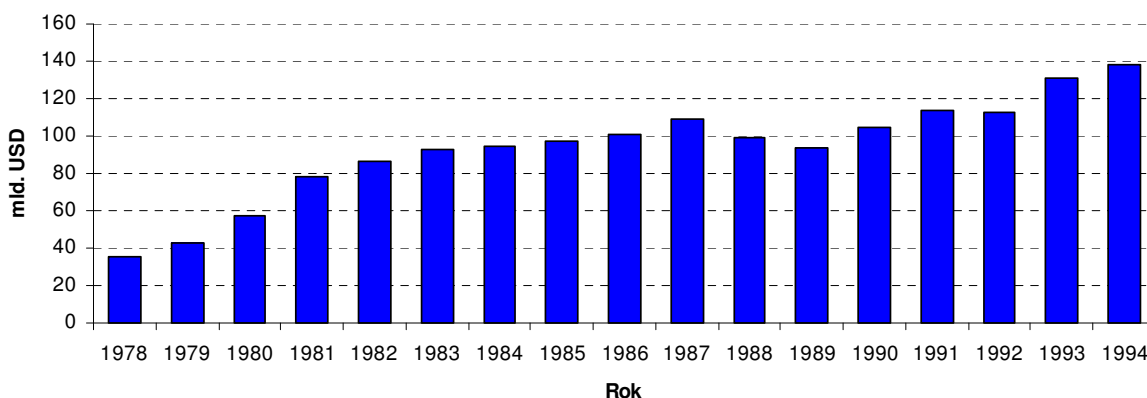
Graf 1.1: Vývoj inflace v Mexiku v letech 1978 – 1994

Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování

V grafu lze vyčíst zejména nepříliš příznivé hodnoty inflace v době krize, kdy se hodnota indexu CPI dostala až nad hranici 100%. Dlouhodobý špatný stav se ale v roce 1989 zlepšil a došlo k poklesu tohoto ukazatele na hodnotu přes 20%.

Graf 1.2: Výše zahraničního dluhu Mexika v letech 1978 – 1994

Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování.

Prezident tak v roce 1982 vyhlásil státní bankrot a taktéž neschopnost splácet zahraniční dluh. Inflace tehdy dosahovala závratných čísel, a to i po dlouhou dobu poté, což je zřetelné v grafu.

V roce 1983 byl zahájen program jisté hospodářské reformy, pomocí níž mělo dojít ke kontrole inflace a deficitu běžného účtu platební bilance, což mělo pomoci ozdravit veřejné finance ve střednědobém horizontu. Hospodářská strategie vlády se soustředila hlavně na otevření trhu, snížení opatření, privatizaci, deregulaci a také snížení veřejných výdajů. Tento program byl také podporován MMF, který zejména poskytl zemi úvěr. Tyto zásahy se ale neobešly bez určitých dopadů, které ovlivnily především životní úroveň středních a nižších vrstev, a to například omezením růstu platů, snížením sociálních výdajů, uvolněním cen i základních potravin, snížením či dokonce i zrušením některých podpor na dopravu, elektřinu či benzín.

Naneštěstí v zemi došlo v té době k zemětřesení, což růstu ekonomiky nepomohlo a opět vzrostla inflace a růst se zastavil. Nastala tak další redukce vládních výdajů, liberalizování importu, opětovná privatizace a další skutečnosti, které se zdály být řešením, jako například vstup země do Všeobecné dohody o clech a obchodu⁹ (GATT) v roce 1985.

Avšak následný pád mexické burzy vyvolal další rapidní vzestup inflace. Došlo k devalvaci pesu a růstu cen, což mělo za následek několikeré stávky a petice. Vláda tak nabídla dohodu s různými zájmovými organizacemi či odborovými svazy a v roce 1987 byl přijat tzv. Pakt hospodářské solidarity, o kterém je psáno v předchozí kapitole, a kde jsou také vylíčeny následné události související jak s ekonomickou stránkou, tak i s přechodem k demokracii, kterému je kapitola věnována.

1.2. Klíčové aspekty ekonomické aktivity před rokem 1994

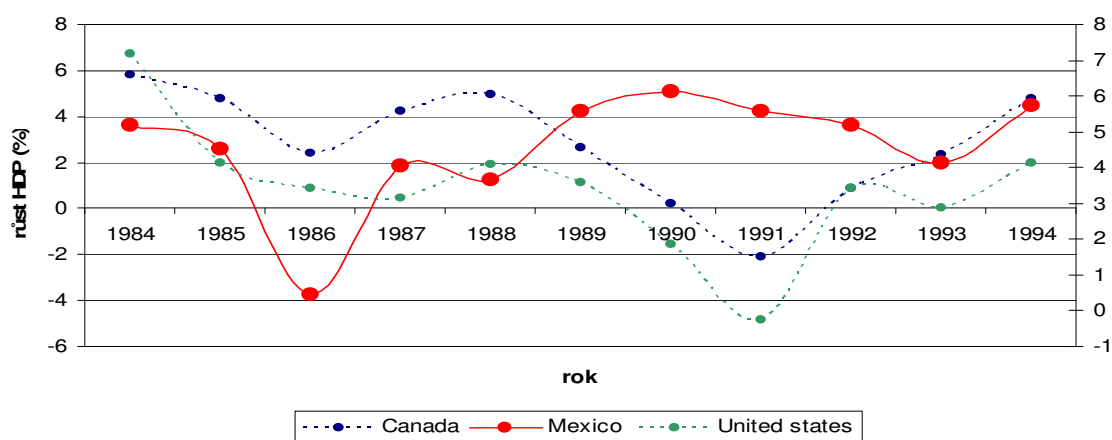
Pro představu o hospodářském vývoji jednotlivých zemí je nezbytné se zaměřit na určité hodnoty, které vypovídají o určitých oblastech ekonomické aktivity daného státu. Jako nezbytné se jeví Hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti, inflace, přímé zahraniční investice a také výše zadlužení. Tyto ukazatele nám odrážejí ekonomiku ve stínu událostí, které se v zemi udály a převážným způsobem ji ovlivnily.

⁹ Mnohostranná dohoda, která obsahuje pravidla pro řízení obchodu, pro jednání o záležitostech obchodu a řešení obchodních sporů mezi členskými státy.

1.2.1. Hrubý domácí produkt

Tento ukazatel je potřebný pro určení výkonností ekonomik jednotlivých zemí a hospodářského růstu. V níže vyobrazené tabulce (viz Graf. 1.3) je zaznamenán vývoj meziročního růstu hrubého domácího produktu od roku 1984 do roku založení severoamerické zóny volného obchodu. Předkládá tímto představu o ekonomické výkonnosti Mexika před vznikem NAFTA a také porovnání se všemi účastnickými zeměmi.

Graf 1.3: Meziroční růst HDP Mexika v porovnání s Kanadou a USA v letech 1984 – 1994

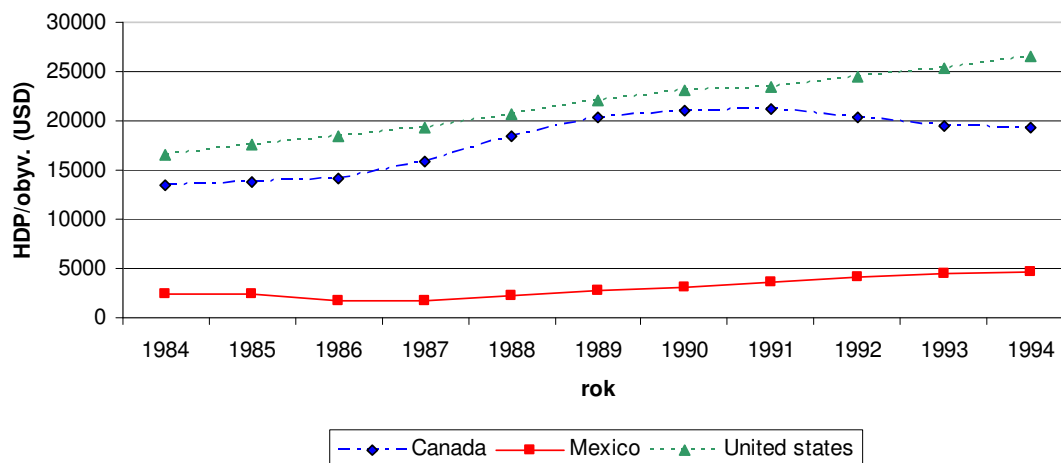
Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování

Výše uvedený graf zobrazuje přibližně stejný vývoj růstu HDP u obou rozvinutých zemí, avšak vývoj Mexické ekonomiky je odlišný, a to například mnohem výraznějším propadem v roce 1986. Především se jedná o následek krize v 80. letech, kdy ekonomická situace v této zemi se po několik let nebyla schopna vzchopit. Země se v návaznosti na krizi a nedostatek finančních prostředků zadlužila u zahraničních subjektů a taktéž potíže v politickém systému byly toho příčinou. Avšak v následujícím roce došlo k nárůstu a ekonomika se zdála být vyrovnanější. Od roku 1989 až do roku 1991 se růst HDP pohyboval mezi 4 – 6%. V této době u ostatních severoamerických zemí růst HDP klesal již od roku 1988, kdy největší pokles postihl Spojené státy v roce 1991, a to až o necelých – 5%. Kanada se potýkala taktéž s propadem, ale nižším.

Další graf (viz graf 1.4) vystihuje vývoj HDP na obyvatele, který je taktéž porovnáván se zeměmi zóny volného obchodu. V grafu je zřejmý rozdíl ve výši tohoto ukazatele, kdy výše HDP/obyv. v USA se zvyšuje rychleji než v Mexiku. Mexiko se do roku vzniku NAFTA

pohybovalo stále pod úrovní 5000 USD, načež USA v tomto roce bylo nad úrovní 25000 USD.

Graf 1.4: HDP/obyv. v Mexiku v porovnání s USA a Kanadou v letech 1984 - 1994

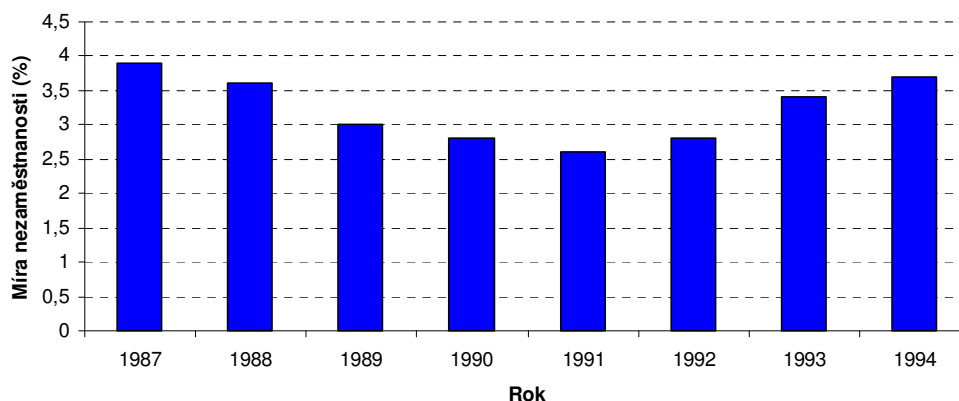

Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/> vlastní zpracování

1.2.2. Míra nezaměstnanosti

Mexická míra nezaměstnanosti byla v osmdesátých letech vysoká, zvláště po dluhové krizi z roku 1982. Avšak, jak můžeme vidět v grafu 1.5, postupně až do roku 1991 se snižovala, a to tak, že v roce 1987 byla necelé 4% a v roce 1991 klesla o více než 1 procentní bod. V roce 1991 nastala situace, kdy míra nezaměstnanosti začala stoupat, zřejmě následkem určitých deregulací v mnoha oblastech, které v zemi proběhly kolem roku 1990. V roce 1991 také došlo k uzavření dohody o volném obchodu a s tím souvisejícím opatřením a změnám, které taktéž ovlivnily tento ukazatel. A tak v roce, kdy NAFTA vstoupila v platnost, byla míra nezaměstnanosti v Mexiku cca 3,7%.

Graf 1.5: Roční míra nezaměstnanosti v Mexiku v letech 1987 – 1994

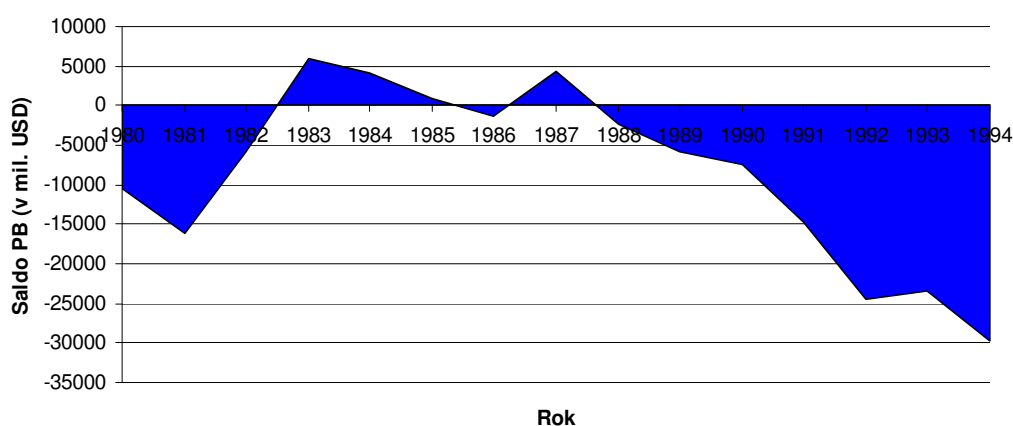
Zdroj: OECD 2012, dostupné na <http://stats.oecd.org/>, vlastní zpracování

Avšak ani tak není tato míra nezaměstnanosti moc vysoká, jelikož jiné státy se potýkají s mnohem vyšší mírou. Dá se očekávat, že po vstupu Mexika do NAFTA bude míra nezaměstnanosti klesat, jelikož v důsledku propojení s dalšími dvěma státy dojde ke zvýšení mobility kapitálu, budou přibývat nová pracovní místa a zvýšit se tak zaměstnanost.

1.2.3. Platební bilance

Taktéž důležitým ukazatelem, který je schopen vyjádřit stav ekonomiky Mexika v posuzované době, je jistě saldo běžného účtu platební bilance. Značné informace lze vyčíst z níže vyobrazeného grafu 1.6, který udává přehled o tomto ukazateli v rámci období od dluhové krize do doby, kdy NAFTA vstoupila v platnost. Celkové saldo běžného účtu se tedy dostalo na zápornou úroveň především na počátku osmdesátých let, tj. v době krize. Avšak hluboký a dlouhodobý propad začal před rokem 1988, kdy se záporná hodnota salda stále více prohlubovala, až se dostala na téměř -30 mld. amerických dolarů. Tudíž došlo k velkému prohloubení schodku běžného účtu.

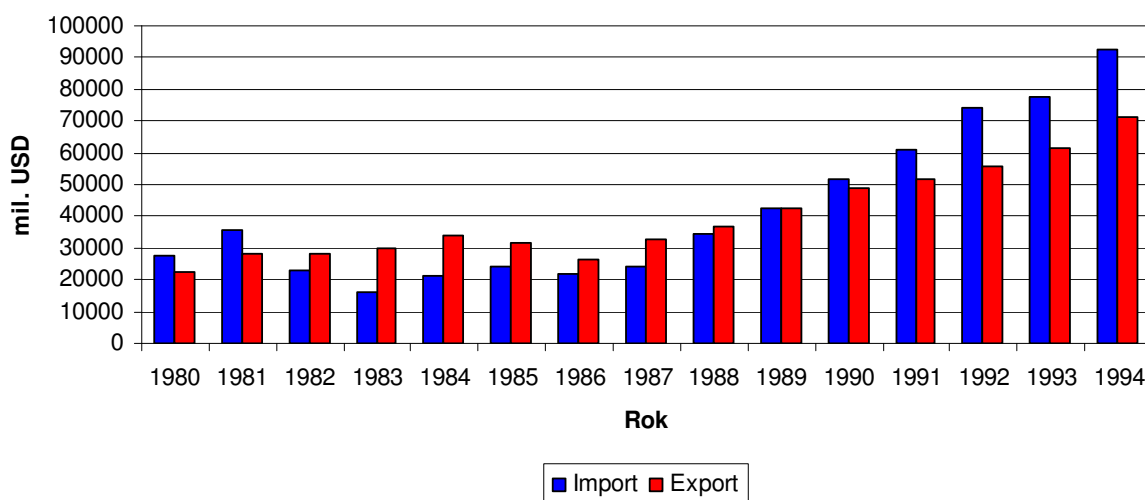
Graf 1.6: Saldo běžného účtu platební bilance Mexika v letech 1980 – 1994 (v milionech USD)

Zdroj: OECD 2012, dostupné na <http://stats.oecd.org/>, vlastní zpracování

Z grafu vyplývá, že země se v té době spíše orientovala na dovoz. Hodnoty importu a exportu, které jsou také poměrně důležité pro posouzení ekonomické aktivity této země, jsou samozřejmě součástí běžného účtu, proto je jejich vývoj určen na následujícím grafu 1.7.

Graf 1.7: Vývoj importu a exportu zboží a služeb Mexika v letech 1980 – 1994 (v mil. USD)

Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování

Tento graf zachycuje přesně viditelný rozdíl mezi importy a exporty zboží a služeb v Mexiku. Patrně je zde vidět vyšší míra exportu pouze v období 1982 – 1988, především v době dluhové krize. Jinak tato země není příliš proexportně založená a lze vidět značný rozdíl a navíc i rapidní vzestup exportu v následujících letech, kdy v roce 1994 dosáhl export více než 90 mld. amerických dolarů.

Závěrem této kapitoly je nutno dodat, že celé toto období je spojeno s mnoha hospodářskými problémy, ke kterým v Mexiku došlo. Je tedy zřejmé, že především dluhová krize v počátku 80. let se potýkala s nemalými potížemi, jako bylo vysoké zadlužení státu, zvýšení nezaměstnanosti a také s pomalým ekonomickým růstem. To vše, umocněno nízkými hodnotami importu a exportu, bylo vhodným předpokladem pro nutnou liberalizaci obchodu a otevření se tak jiným trhům. Proto také možnost implementace NAFTA byla prioritním motivem pro větší příliv kapitálu a příliv zahraničních investic, které by mexickou ekonomiku pomohly oživit. V počátku 90. let tak započaly jednání se Spojenými státy a Kanadou o vytvoření Severoamerické zóny volného obchodu.

2. Vytváření severoamerické zóny volného obchodu

Severoamerická zóna volného obchodu má svou historickou významnost z určitých hledisek. Především se jednalo o nejobsáhlejší dohodu volného obchodu sjednanou mezi obchodními partnery na regionální úrovni. Byla také prvním ujednáním tohoto typu mezi rozvojovou zemí a rozvinutými ekonomikami. Také z hospodářského úhlu pohledu spojila území o rozloze 21,3 milionů km², tedy největší na světě. Zajímavé také je, že vznik této dohody o volném obchodu byl doprovázen různými kontroverzními postoji a negativními názory, a to nejen ze stran parlamentů zúčastněných zemí, ale také ze strany veřejnosti. S takovým postojem se žádná jiná dohoda o volném obchodu nesetkala. (Jáč 1998).

2.1. Příčiny vzniku

Tak jako každá situace v životě, i utváření určitého regionálního seskupení, má své příčiny. Důvody vzniku severoamerické zóny volného obchodu byly ve větší míře spjaty s vlivy a událostmi, které se odehrávaly v jiných částech světa, a to především v Evropě.

V devadesátých letech se na evropském kontinentu začalo spekulovat o opatřeních v rámci vytvoření Jednotného vnitřního trhu a to také zapříčinilo rozvoj prvních iniciativ na západě. Také počátky evropských integračních procesů, především Maastrichtská smlouva o Evropské unii, Evropské hospodářské společenství či Asociační dohody, daly tento podnět spolu s mnohostrannými jednáními o liberalizaci světového obchodu. Abychom ale neuvažovali jen evropský kontinent, také hlavně rostoucí obchod mezi Spojenými státy a Mexikem, který se v 80. letech zdvojnásobil, je důležitou příčinou. A v neposlední řadě nelze opomenout ani obchodní vztahy mexicko-kanadské, které sice nejsou zdaleka tak rozvinuté jako ty americko-mexické, ale je třeba na ně pohlížet jako dobrý základ pro jejich další rozvíjení.

Snad i pro spojení těchto zemí v této oblasti je důležitá skutečnost, že společným prvkem těchto zemí byl jejich dlouhotrvající deficit zahraničního obchodu, což vedlo k orientaci na proexportní strategii.

NAFTA tedy byla dramatickým krokem v procesu severoamerické integrace, a to z důvodu značných diskusí nad jejím možným dopadem. Tato dohoda byla podepsána v prosinci roku 1992 Mexikem, Spojenými státy a Kanadou, což byl poslední krok na cestě k liberalizaci obchodu. Bylo sjednáno, že NAFTA vstoupí v platnost v lednu roku 1994, avšak až po ratifikaci legislativami jednotlivých členských států.

2.2. Přístupy a motivy jednotlivých zemí k budované zóně volného obchodu

Každá z členských zemí před vytvořením NAFTY měla jisté očekávání a samozřejmě i jiný přístup k této vytvářející se dohodě. Co se týče přístupu k této dohodě, je nutné zvážit strukturu seskupení a zamyslet se nad tím, jaký dlouhodobý prospěch může přinést členským zemím. Jedná se o země zcela odlišné velikostí svých ekonomik, vyspělostí a také v míře zapojení do rozvíjící se integraci a dále je třeba zmínit, že tato dohoda se nejvíce zaměřuje spíše na vazby mezi Spojenými státy a Mexikem, což je následkem již existujícího vysokého stupně propojení mezi USA a Kanadou, ke kterému došlo na základě dohody CUSFTA¹⁰ (Neumann 2000).

NAFTA je zaměřena na cíle každého z členských států. Například Mexiko, jakožto stát uzavřený ve svých tržně orientovaných reformách, by mohlo zvýšit svou zaměstnanost tím, že přitáhne nové investice a získá tak větší přístup na kanadský trh i trh Spojených států. Co se týká Kanady, ta se snaží především zachovat, objasnit a posílit opatření, která byla sjednána v CUSFTA, a také zajistit, aby podíl Kanady na očekávaných výhodách, vzešel z lepšího přístupu k tradičně uzavřeným sektorům mexického trhu.

Více se jednotlivými přístupy přiblíží níže uvedené podkapitoly, které se zaměřují na již jednotlivé členské země této dohody.

2.2.1. USA

Spojené státy jsou zemí s dostatkem vnitřních zdrojů a národním trhem velkého rozsahu. Svou konkurenceschopnost si vytvořily pomocí značné technologické vyspělosti, také kvalifikaci pracovní síly a rozsáhlé produktivitě, která dopomohla k prosazení její domácí produkce na světových trzích.

Všeobecný postoj USA k liberalizaci ekonomických vztahů je spojen s jejich problémy s poptávkou. Po druhé světové válce byly Spojené státy uzavřenou ekonomikou, která uskutečňovala mezinárodně malou část produkce. Přesto, že poptávku po jejich produkci realizovaly velkou měrou domácí trhy, bylo třeba řešit tento problém a snažit se o liberalizaci vnějších hospodářských vztahů. USA tudíž podporovaly rozvoj multilaterálních přístupů k obchodní liberalizaci v rámci jednání Všeobecné dohody o clech a obchodu. Mnohé okolnosti vedly k dalšímu rozvoji liberalizace ekonomiky a následnému vytvoření pásma

¹⁰ Jedná se o dohodu o volném obchodu mezi USA a Kanadou, která vstoupila v platnost 1. ledna 1989. Předcházela vzniku NAFTA.

volného obchodu v severní Americe. Proto byla podepsána dohoda s Kanadou, která předcházela vytvoření Severoamerického pásma volného obchodu.

Severoamerická zóna volného obchodu již měla základ pro své formování v nárůstu vztahů mezi USA a Kanadou a jejich rozvoj byl podnícen blízkostí těchto zemí z hlediska geografie, podobností v úrovni ekonomiky a v rostoucí závislosti kanadské ekonomiky na Spojených státech. Avšak vzhledem k již vzniklé liberalizaci jejich obchodních vztahů, jejich vzájemná dohoda o volném obchodu (CUSFTA) nepřinesla očekávané efekty. Došlo k přesvědčení, že USA mohou rozšířit liberalizaci začleněním ekonomiky Mexika. Především šlo o to, že velikost a charakter mexické ekonomiky a stále existující obchodní překážky, představovaly větší potenciál. USA tak očekávaly rozvíjející se obchodní dynamiku s Mexikem a soustředily se na otevření trhů služeb, ropných výrobků. Důležitým faktorem pro USA byl hlavně potřebný rozvoj mexické ekonomiky z hlediska růstu kupní síly, což by představovalo dynamiku exportu americké produkce. (Neumann 2000)

Dalším motivem byla potřeba vytvářet pracovní místa, což představovalo v té době obtížnost. Spojené státy se potýkaly s relativně vysokou nezaměstnaností a rozvoj integrace je mohl vést ke zvětšování přístupných trhů a následnému nárůstu poptávky, což by mohlo podnítit tvorbu nových pracovních míst.

Růst integrace spolu se zvýšením amerického exportu byly dobrým začátkem pro obnovení tradičních odvětví, mezi které patří zejména automobily, textil, spotřební elektronika, počítače a další. USA by měla větší možnosti pro investice zejména v Mexiku, jež by bylo dobrým prostorem s levnou pracovní silou pro vyšší produkci s nízkými náklady. Došlo by tedy k růstu konkurenceschopnosti amerického zboží na světových trzích.

Také odvrácení nebezpečí nestabilního vývoje za jižní hranicí bylo motivem k podepsání dohody. Došlo by k politické stabilizaci Mexika a hlavním cílem by tak byla eliminace ilegální migrace přes mexicko-americkou hranici.

2.2.2. Kanada

Kanada se také vypracovala mezi nejvýznamnější hospodářsky rozvinuté země, která disponuje dostatkem vnitřních zdrojů. Co se týče počtu obyvatel je, oproti USA, spíše menší otevřenou ekonomikou. Liberalizaci zahraničního obchodu realizovala po druhé světové válce v rámci jednání GATT.

Specifickým prvkem Kanady je především vysoká závislost a jednostranná orientace na ekonomiku USA. To také vedlo k tendenci více liberalizovat obchodní vztahy. Ustanovení pásma volného obchodu mohlo být důležitým aspektem pro zabezpečení amerického trhu, který by zůstal otevřený kanadskému zboží. Co se týče přílivu zahraničních investic, byla Kanada obezřetná a přizpůsobovala jejich tok domácím potřebám.

Kanada do jednání o NAFTA vstoupila až později, kdy už mezi sebou jednaly USA a Mexiko, jelikož dohodu o volném obchodu podepsala již se Spojenými státy a Mexiko pro ni nepředstavovalo až tak významného obchodního partnera. Tudíž kanadské motivy na počátku byly spíše jiného charakteru. Šlo spíše o obranu proti ztrátě vlivu na vytváření pravidel v určitých záležitostech obchodu v severní Americe. Také tímto Kanada získá jistotu, že USA nemohou využívat ať již protekcionistických či diskriminačních opatření v určitých případech.

NAFTA však Kanadě nabízela větší rozměr než původní kanadsko-americká zóna volného obchodu. Měla možnost tak řešit problémy v oblastech, které CUSFTA nepokrývala, a to především v oblasti finančních služeb, vládních zakázkách a vyrovnávacích clech. Šlo o možnost získat nové investice.

I obchod s Mexikem pro ni skýtal řadu předností. I když potenciální přínosy jsou malé, tyto vztahy nabízejí možnost nových příležitostí a pronikání na neobjevené trhy.

2.2.3. Mexiko

Obecný přístup Mexika ke vzájemnému propojování ekonomik a s tím spojené liberalizaci je dán vývojem země. Mexiko patřilo ke středně vyspělým rozvojovým zemím, jež prošlo určitou základní fází industrializace. Podstatnou úlohu zde měl veřejný sektor, značná ochrana trhu z vnější strany a export, který se opíral zejména o těžbu ropných surovin. Tato země si prošla několika strukturálními krizemi a reformami hospodářské politiky, které úzce souvisely s procesem integrace, který sílil v severní Americe.

Tak jako Kanada, i Mexiko je silně vázáno na Spojené státy. Vytvoření NAFTA mělo však pro Mexiko zcela jiný rozměr, než pro USA a Kanadu, jelikož měla jednostranně otevřít domácí ekonomiku a rozvíjet konkurenční, soukromé podnikání. K dynamizaci a zejména modernizaci by mohlo přispět i přilákání zahraničního kapitálu, a to prostřednictvím vnitřní a vnější liberalizace.

Mexická ústava silně ochraňovala domácí priority, jako půdu, nerostné zdroje, výrobu energií, telekomunikaci. Pro tento fakt měla jeden z nejvíce restriktivních režimů a změny, které by vyvolala NAFTA, by byly opravdu značné. Více než uvolnění obchodu je pro Mexiko důležitá liberalizace investic.

Co se týče samotných motivů, jsou ze všech tří států nejvýraznější. Mexiko především lákal snadnější vstup na trhy Spojených států, který pro ně představuje zvýšení exportu a přístup na trh, který manipuluje s větší kupní silou.

Mexiko, které nepatří mezi zcela rozvinuté země, patřilo v minulosti k nejzadluženějším zemím světa. Z důvodu nemožnosti splácet své dluhy a získávat nový kapitál, byl novou příležitostí příliv přímých zahraničních investic.

To, co může být pozitivním prvkem integrace, je možnost vytvoření nových pracovních míst, jelikož by mělo docházet k přílivu zahraničních investic a také přesouvání americké výroby do Mexika. I když nelze krátkodobě počítat se zvýšením úrovně mezd byt' u kvalifikované či nekvalifikované pracovní síly, v dlouhodobém horizontu by se s tímto cílem počítat mohlo a došlo by k růstu životní úrovně.

NAFTA je specifická svým složením, čehož je důkazem spojení rozvojové ekonomiky s vyspělými zeměmi, mohlo by se to stát jakýmsi modelem pro jiné ekonomiky amerického kontinentu a vyústit v pozdější době v možnost celoamerické zóny volného obchodu. Jiné státy by tudíž také mohly čerpat pozitivní efekty z integrace.

I značné ekologické problémy, kterým Mexiko čelí, by se mohly vyřešit prostřednictvím NAFTA. V minulosti totiž docházelo k přesouvání neekologických výrob ze Spojených států do Mexika z důvodu, jelikož to bylo v Mexiku přípustné. A protože NAFTA takového jednání zakazuje, je tato dohoda dobrým začátkem pro zlepšení životního prostředí.

2.3. Nejdůležitější oblasti jednání

NAFTA obsahuje funkce určené k plnění hlavních cílů, které si stanovila každá ze zúčastněných stran. Dohoda se týká tradičních cílů americké obchodní politiky, kde patří zejména obecné snížení cel, odstranění netarifních překážek obchodu a řešení sporů mezi zúčastněnými stranami dohody. Avšak zahrnuje i nové obzory v oblasti práv duševního vlastnictví, služeb, investic a vládních zakázek. Vyjednávání NAFTA se také zabývaly netradičními otázkami, a to především o životním prostředí, pracovních normách a bezpečnosti práce.

2.3.1. Odstranění bariér severoamerického obchodu

Významným krokem k odstranění bariér v severoamerickém obchodu je postupná eliminace téměř všech celních sazeb USA-Mexiko, a to v průběhu 10 let. Avšak s menším počtem celních sazeb pro některá obchodně citlivá odvětví, které budou eliminovány postupně v průběhu 15 let. Také celní sazby Mexiko-Kanada budou zrušeny postupně v průběhu 10 let. Co se ale týče celních sazeb USA-Kanada, budou zachovány plány jejich snížení, které byly sjednány v CUSFTA. (López-Córdova 2001)

NAFTA ale odstraňuje i další překážky obchodu, například požadavky na dovozní licence a celní uživatelské poplatky. Dále NAFTA zavádí princip, který zajišťuje, že původní výrobky NAFTA, s nimiž se obchoduje mezi členskými státy, obdrží stejné zacházení jako domácí podobné výrobky.

Je také garantováno rovné zacházení pro poskytovatele služeb členských zemí v této oblasti, což zahrnuje právo na investování a právo prodávat služby přes hranice. Například v oblasti finančních služeb, NAFTA umožňuje americkým bankám a firmám s cennými papíry založit úřady s komplexními službami v Mexiku.

NAFTA ale tímto nepřinesla zcela volný obchod, jelikož Mexiko si vyhradilo právo na zákaz zahraničních aktivit na jeho ropný sektor, Kanada si zachovala právo na ochranu některých kulturně citlivých odvětví a Spojené státy si například zachovaly právo na zachování podpory domácích cen a marketingových zakázek pro zemědělské produkty, které stanovují normy jakosti pro některé plodiny.

2.3.2. Finanční služby a služby

Odvětví služeb v ekonomice USA převažuje a generuje tak přebytek obchodní bilance. Mezi služby je zahrnována doprava, komunikace, cestovní ruch, bankovníctví, pojišťovnictví, profesní a obchodní služby a také stavebnictví. Toto odvětví představuje až 70% HDP. (Blieffert 2008)

Zahrnutí služeb do mezinárodního obchodu bylo především prioritou Spojených států, kde rostla důležitost tohoto odvětví v ekonomice a také kvůli nedostatku mezinárodně akceptovaných pravidel a principů k vypořádání se postupů, které omezují obchod se službami. Ačkoliv již dříve Spojené státy uzavřely Dohodu volného obchodu s Izraelem, která obsahuje deklaraci služeb, jejímž obsahem jsou specifikovaná pravidla a principy aplikované

na službách. Pak také samozřejmě CUSFTA, která stanoví určité principy, ze kterých NAFTA vychází a především je posiluje a rozšiřuje.

Cílem USA bylo eliminovat bariéry obchodu se službami, a to v maximální možné míře. Součástí tohoto cíle bylo také odstranění bariér na investice do služeb v rámci Severní Ameriky a také bariér, které zakazují obchod se službami přes hranice. Klíčové bylo zejména národní zacházení.

V partnerských zemích jsou v rámci dohody garantována několikerá práva, a to nediskriminační zacházení, přeshraniční prodej a vstup, investice a také na přístup k informacím. Dohoda má i zvláštní funkci, která zajišťuje, že všechny principy v ní obsažené jsou aplikovány na všechny služby, pokud nejsou výslovně vyňaty. Znamená to tedy, že služby vytvořené v budoucnu se budou automaticky vztahovat na principy této dohody.

Avšak i zde si každá země chtěla ponechat některá odvětví neliberalizována. Ve Spojených státech se jednalo o námořní dopravu, v Kanadě se jednalo o film či vydavatelství a Mexiko se snažilo vyvarovat liberalizaci vrtů ropy a zemního plynu.

V této rovině NAFTA rozšiřuje iniciativy CUSFTA, které vedou k usnadnění obchodu se službami, což je sektor, který zaměstnává přes ¾ americké pracovní síly. Jedná se o jakousi listinu práv, která garantuje poskytovatelům služeb v partnerských zemích:

- rovné zacházení s domácími firmami;
- právo investovat do některých sektorů služeb;
- právo na prodej služeb přes hranice;
- právo odborníků či profesionálů překročit hranici dle zjednodušených vízových postupů; a veřejný přístup k informacím o všech právních a správních předpisech týkajících se obchodu se službami. (Blieffert 2008)

Odlišností a rozšířením od CUSFTA je zejména liberalizace telekomunikačních služeb, pozemní dopravy a finančních služeb.

Telekomunikační služby se zde dělí na základní služby a služby rozšířené, neboli s přidanou hodnotou. Mezi základní služby patří telefonní služby, dálnopis, fax a jiné užívané služby. Naopak do skupiny rozšířených služeb se řadí ty, kde se jedná o určité aspekty přenášených informací zákazníkem, poskytování další či restrukturalizované informace či interakci se zákazníky s uloženými informacemi. Jde například o elektronickou poštu, online informační a

databázové vyhledávání, elektronickou výměnu dat, ukládání a předávání faxových služeb, online zpracování dat a informací či zpracování transakcí, apod.

Sektor pozemní dopravy, zejména v Mexiku, je specifický tím, že Mexická přísná regulace dlouho bránila zahraniční účasti nákladní dopravy, železnice či autobusovým sektorům snažit se o obsluhu či investování na mexických trzích.

Dohoda obsahuje i zvláštní ustanovení pro některá specifická odvětví, která jsou zvláště citlivá na ekonomické zájmy každé země. Například v případě zemědělství, kdy se stanovilo ukončení obchodních bariér do 15 let, a to z důvodu poskytnutí zemědělskému sektoru každé země příležitost přizpůsobit se více soutěžním podmínkám. Spojené státy díky větší liberalizaci mexického zemědělství očekávaly obecně nové příležitosti k růstu vývozu, především obilnin, ovoce, mléčných výrobků, drůbeže a masa. Druhým citlivým odvětvím je výroba v rámci automobilového průmyslu, jelikož automobilové produkty jsou největší částí bilaterálního obchodu mezi USA a Kanadou a také mezi USA a Mexikem. NAFTA tímto zvýší ostatním členským státům přístup na tradiční a chráněný automobilový trh Mexika. V návaznosti na to NAFTA založila tzv. Radu pro severoamerické automobilové normy, jež měly usilovat o harmonizaci norem v rámci tohoto sektoru. Taktéž jsou stanovena přísná pravidla původu automobilů, která jsou navržena tak, aby se zabránilo produktům z nečlenských zemí užívat zvýhodnění dohody. Třetím citlivým odvětvím je energie, tudíž NAFTA poskytuje podstatné příležitosti pro nové zahraniční investice, a to v oblasti elektřiny i mexické petrochemie. Posledním z těchto odvětví je textilní a oděvní průmysl. (Kose 2004)

2.3.3. Cla a netarifní překážky

NAFTA je zónou volného obchodu, která je vytvořená prostřednictvím odstranění cel a jiných překážek obchodu. Zejména se zde usilovalo o rozšíření tarifní redukce, která byla již zahájena prostřednictvím CUSFTA mezi USA a Kanadou.

V tomto kontextu jde zejména o usnadnění obchodu do Severní Ameriky. Hlavním principem je zde národní zacházení se zbožím pro každou ze zúčastněných stran. Vytváří zde progresivní odstranění všech cel na severoamerické zboží, ale také odstraňuje ustanovení o vrácení cla a netarifní překážky obchodu.

Pokud se jedná o národní zacházení, NAFTA uvádí, že jako signatáři GATT, každá ze zúčastněných stran musí být v souladu s národním zacházením se zbožím jiné ze stran. V podstatě to znamená, že s dováženým zbožím musí být zacházeno neméně příznivěji, než s podobnými domácími výrobky.

Co se týče celních sazeb, jejich odstranění bylo stanoveno na etapy po dobu 15 let, s převážnou většinou celních sazeb, které by měly být zrušeny do 10 let od platnosti dohody. Tyto celní redukce byly provedeny prostřednictvím jednání mezi USA a Mexikem a také mezi Mexikem a Kanadou. Spojené státy s Kanadou se dohodly na neprovádění změn v oblasti snížení celních sazeb, které byly dohodnuty v CUSFTA. NAFTA však stanovila tři různé harmonogramy vyřazení tarifů, a to 1) pro zpracovatelský průmysl obecně, 2) pro textilní průmysl a 3) pro oděvní průmysl. U zpracovatelského zboží spadá vyřazení tarifů do čtyř širokých kategorií: okamžité, střední, dlouhodobé a extra dlouhodobé. (Blieffert 2008)

Bylo odhadováno, že do pěti let od platnosti NAFTA, bude až 70% všeho amerického zboží dováženého do Mexika osvobozeno od cla. Mexiko tak získá zrychlený přístup k americkým trhům, především díky odstranění cel pro cca 90 % průmyslového zboží. Nicméně jisté procento výrobků, které jsou citlivé na dovoz, nebylo součástí tak rychlého odstranění cel. Například kategorie zahrnující produkty jako domácí sklo, keramické dlaždice apod. (Kose 2004)

Po implementaci NAFTA již nebylo možné zvýšit celní sazby mezi stranami, pokud nebyla přijata tzv. ochranná opatření jednou ze zúčastněných stran. Nicméně dohoda obsahuje rezervu na urychlené snížení sazeb v případě, když bude zúčastněnými stranami odsouhlasena.

Všechny tři členské země mají také určitou formu programu „navrácení cla“, kdy cla na dovážené komponenty používané k výrobě zboží pro konečný export, mohou být buď prominuty, nebo sníženy. Zejména Spojené státy usilovaly o to, aby byl program navrácení cla odstraněn. Jedna ze zemí by totiž mohla být použita jako „vývozní platforma“ pro bezcelní vstup do jiné členské země NAFTA, a to s produkty, které nejsou z této zóny. Naopak Mexiko mělo problém spíše s vlivem rychlého odstranění tohoto ustanovení a obávalo se například účinků dvojího zdanění dovážených komponentů, které byly následně vyváženy. NAFTA toto vyřešila následovně: 1) po těchto programech vyžaduje zaplatit clo na všechny mimo severoamerické součástky a suroviny k vytvoření produktů, které jsou způsobilé k bezcelní úpravě; a 2) umožňuje smluvním stranám přijmout navrácení omezených postupů na zboží, které je stále předmětem cel v této zóně, aby se předešlo dvojímu zdanění. (Kose 2004)

NAFTA ale přijímá opatření i pro eliminaci jiných překážek, tzn. netarifní překážky obchodu, které zatěžují dovoz. Jedná se zde zejména o tyto (Blieffert 2008):

- omezení importu a exportu, kdy všechny země eliminují zákazy a kvantitativní omezení, které jsou uplatňovány na hranicích (např. kvóty, licence,...);
- celní uživatelské poplatky, kdy se všechny země dohodly, že nebudou ukládat nové poplatky a postupně odstraní ty existující (proběhlo do června 1999); a
- dočasný dovoz zboží, což umožňuje od roku 1998 bezcelní zpětný vstup zboží, které je opraveno či změněno v jiném členském státě NAFTA.

2.3.4. Investiční opatření

Součástí dohody je i kapitola, která se týká investic, a poskytuje těchto pět základních opatření pro severoamerické investory a jejich investice (Bliefert 2008):

- nediskriminační zacházení;
- svoboda z funkčních požadavků;
- právo volně převádět finanční prostředky, které souvisí s investicemi;
- vyvlastnění pouze v souladu s mezinárodním právem; a
- právo jít do mezinárodní arbitráže za porušení ochranných podmínek dohody.

Na rozdíl od Kanady, Mexiko se Spojenými státy nemá žádnou bilaterální investiční dohodu. V osmdesátých letech byly přímé zahraniční investice příliš restriktivní a hrály relativně malou roli ve vnějším financování Mexika. Avšak po čase mexická vláda vynaložila úsilí k modernizaci její ekonomiky a k zatraktivnění cizího kapitálu. Byla přijata méně restriktivní zahraniční investiční politika, avšak u nových zahraničních investic stále vyžaduje schválení vlády. Mexická vláda také omezuje procento zahraničního vlastního kapitálu, například u autodílů, pojištění a hornictví.

Kapitola o investicích pokrývá všechny formy existujících i budoucích investic. Ustanovení se týkají i všech investic, které nepokrývá CUSFTA, například na nemovitosti, akcie, dluhopisy, některé smlouvy a nehmotný majetek (tj. goodwill) a duševní vlastnictví.

Jak již bylo výše zmíněno, jedním ze základních opatření je eliminace funkčních či výkonnostních požadavků, které nelze uložit jako podmínku pro zřízení či provoz investice. Konkrétně vláda NAFTA nemůže vyžadovat, aby podniky (Bliefert 2008):

- exportovaly určitou úroveň nebo procento výrobků či služeb;
- dosáhly stanovené úrovně domácího objemu;

- nakupovaly od místních dodavatelů nebo jim daly přednost;
- omezily dovoz do určitého objemu nebo do určité hodnoty vývozu či do výše devizových příjmů;
- omezily prodej na domácím trhu v určitém objemu, hodnotě vývozu či výši devizových příjmů;
- přenášely technologie, výrobní procesy a jiné vlastnické znalosti domácích subjektů; a
- působily jako výhradní dodavatelé zboží či služeb, které vyrábí na konkrétní oblasti či na světovém trhu.

Zrušení použití těchto požadavků narušujících obchod se vztahuje i na investory z nečlenských zemí NAFTA. Tak od vstupu dohody v platnost, Mexiko i Kanada mohou vyžadovat investice například od Japonských investorů, a to k vývozu jakéhokoliv množství svých výrobků do USA, k omezení importů komponentů z USA nebo k nákupu komponentů od domácích dodavatelů. Většina těchto požadavků měla plán ukončení stanoven v průběhu období až 10 let.

Dalším opatřením byl stanoven volný převod finančních prostředků, jenž zakazuje smluvním stranám omezení převodu z nebo do členské země. Převodem se v tomto smyslu rozumí převod, který souvisí s investicí, včetně zisků, dividend, úroků a kapitálových zisků, licenčních poplatků, manažerských poplatků, naturálních výnosů a dalších částek odvozených z investice. Dále dohoda zakazuje omezení převodu výnosů z prodeje nebo likvidace celé nebo části investice; plateb na základě smlouvy uzavřené investorem, včetně splátek; náhrad; a plateb vyplývajících z investičního sporu. Každá smluvní strana je zavázána zajistit, aby se převody mohly volně převést do použitelné cizí měny na tržním směnném kurzu.

NAFTA chrání investory i před vyvlastněním či znárodněním majetku. Vyvlastnění je možné pouze v souladu s platným právním postupem a obecnými zásadami mezinárodního práva.

Na rozdíl od CUSFTA, NAFTA obsahuje tzv. mechanismus řešení sporů specifický pro porušení povinností investiční kapitoly. Nápravou v případě potřeby je peněžní náhrada škody či restituce majetku. Pokud se jedná o spor investora s hostitelskou zemí, je přednostně vyžadováno hledání řešení pomocí jednání a konzultací. Podle svého uvážení však mohou investoři požádat finanční odškodnění pomocí závazné mezinárodní arbitráže namísto užití domácích soudů hostitelské země. Avšak již jednou zvolená mezinárodní arbitráž je neodvolatelná.

2.3.5. Pravidla původu

V rámci dohody je však nutné i určení pravidel původu zboží z důvodu zařazení zboží, které je způsobilé pro preferenční zacházení v rámci NAFTA.

Tato dohoda stanoví obecná pravidla na produkty vyrobené či smontované v Severní Americe se vstupy pocházející z této oblasti volného obchodu nebo importované z okolí této oblasti. Zboží zcela vyrobené či získané v Severní Americe má nárok na preferenční celní zacházení. „Zcela vyrobené“ znamená, že je zboží vyrobeno v této oblasti volného obchodu a skládá se výhradně z původních komponentů NAFTA.

2.3.6. Ustanovení o duševním vlastnictví

Dohoda taktéž zahrnuje i ustanovení o duševním vlastnictví, kde vytváří nejvyšší právní normy na ochranu a prosazování práv duševního vlastnictví jaké kdy byly vyjednány. Tedy umožňuje a poskytuje společnostem, které chtějí podnikat v členských státech NAFTA, nejen chránit své duševní vlastnictví, ale také poskytuje lepší zákony pro podnikání obecně. Před implementací této dohody se požadavky na prosazování těchto práv v každé z členských zemí lišily především v tom, že utlumily ochotu podniků riskovat jejich podnikatelské aktivity v zahraničí. (Blieffert 2008)

Rozsah ochrany duševního vlastnictví v rámci této dohody zahrnuje zejména autorská práva, ochranné známky, obchodní tajemství a patenty. Kromě toho také chrání polovodiče, zeměpisné označení, satelitní vysílání signálů, průmyslové vzory a zvukové nahrávky. Škála je tedy široká a přínosy této dohody nejsou omezeny jen na ty odvětví, jejichž primární zboží se spoléhají na tyto práva, ale také pro jakoukoli společnost, která se snaží chránit své ochranné známky, loga či obchodní tajemství.

2.4. Hlavní orgány

NAFTA si na rozdíl od Evropské unie nevytvořila řadu nadnárodních orgánů či jiný subjekt, který by měl právo nadřízené právu členských zemí.

Ústředním orgánem, který NAFTA vytvořila, který sice není orgánem v pravém slova smyslu, je Komise pro volný obchod. Představitelé komise se scházejí jen v případě potřeby či na pravidelných výročních zasedáních. Činností komise je dohlížet na provádění a následné rozšiřování dohody. Je také odpovědná za řešení obchodních sporů a funguje jako tzv. rozhodčí soud. Dohlíží na činnost ostatních výborů, pracovních skupin a jiných orgánů, které si například může vytvořit v budoucnu.

V každé zemi byli za chod organizace a za provádění dohody odpovědní tzv. Koordinátoři NAFTA, kteří zastupovali obchodní oddělení v každé členské zemi.

Navíc všechny orgány NAFTA pomáhají při dalším provádění dohody a vytváření tzv. Fóra pro představitele členských zemí.

Administrativním centrem je však Sekretariát, jenž je tvořen z kanadské, americké a mexické sekce. Každá členská země si stanovila svou národní sekci a také jmenovala jejího tajemníka. Tyto sekce mají sídlo v těch jednotlivých členských zemích a každý sekretariát je odpovědný za administrativní činnost, která se týká řešení sporů. Také poskytují pomoc Komisi a dalším výborům a pracovním skupinám.

V rámci NAFTA je zřízen i Arbitrážní panel, který je složen z třiceti členů, které jmenovala Komise pro volný obchod na tříleté období s možností dalšího jmenování.

Z této kapitoly vyplývá především velký rozsah ustanovení, kterým se tato dohoda věnuje. NAFTA je tedy mnohem vypracovanější a komplexnější než dříve sjednána CUSFTA mezi Spojenými Státy a Kanadou. Otevření hranic pro obchod a také zrušení tarifních omezení bylo hlavním cílem ustanovení NAFTA. Důležitá jsou zde především pravidla původu, která přesně stanovují, co přesně bude podléhat preferenčnímu zacházení NAFTA. Taktéž řešení sporů je komplexně propracováno, aby se zabránilo následkům různých nedorozumění a nekalého jednání v rámci členských států. Vše je spravováno vhodnými orgány, které odpovídají za jednotlivé činnosti.

Jakým způsobem tedy tyto ustanovení pomohly Mexiku, aby zlepšilo svůj špatný ekonomický stav? Vlivy jednotlivých ukazatelů a hodnot jsou podrobněji rozepsány v následující kapitole.

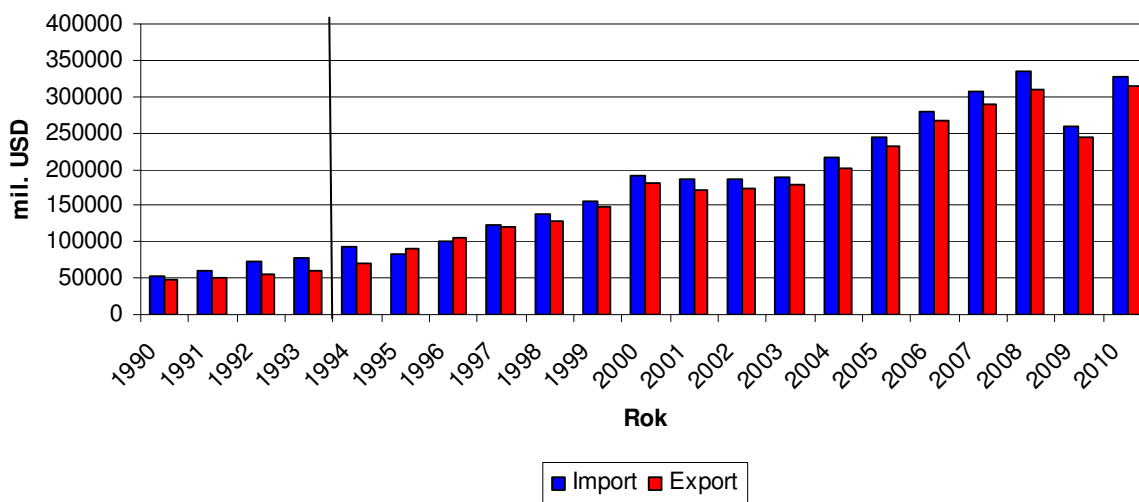
3. Analýza vývoje ekonomiky Mexika od vzniku NAFTY do současnosti

Od implementace NAFTY uběhlo již mnoho let, během kterých se událo mnoho událostí. Je na místě položit si otázku, do jaké míry ovlivnilo vytvoření severoamerické zóny volného obchodu ekonomiku Mexika. Bylo přínosné liberalizovat obchod mezi signatářskými zeměmi? V následujících podkapitolách bude podrobně zanalyzován vliv NAFTY na jednotlivé oblasti ekonomiky Mexika, a to pomocí vhodných ukazatelů.

3.1. Vliv na obchod

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, očekáváním dohody byla skutečnost, že dojde k nárůstu obchodu především s Mexikem, které po dlouhá léta patřilo mezi uzavřené ekonomiky. Avšak na průběh vzájemného obchodu mezi členskými zeměmi pochopitelně působí mnohé vlivy, které svým způsobem mohou ovlivňovat vývoj obchodní bilance. Za jeden z těchto vlivů jsou považovány kursové výkyvy. Nicméně v níže uvedeném grafu 3.1 je možné shlédnout celkový vývoz a dovoz Mexika od roku 1990.

Graf 3.1: Vývoj dovozu a vývozu Mexika v letech 1990 – 2010 (v mil. USD)

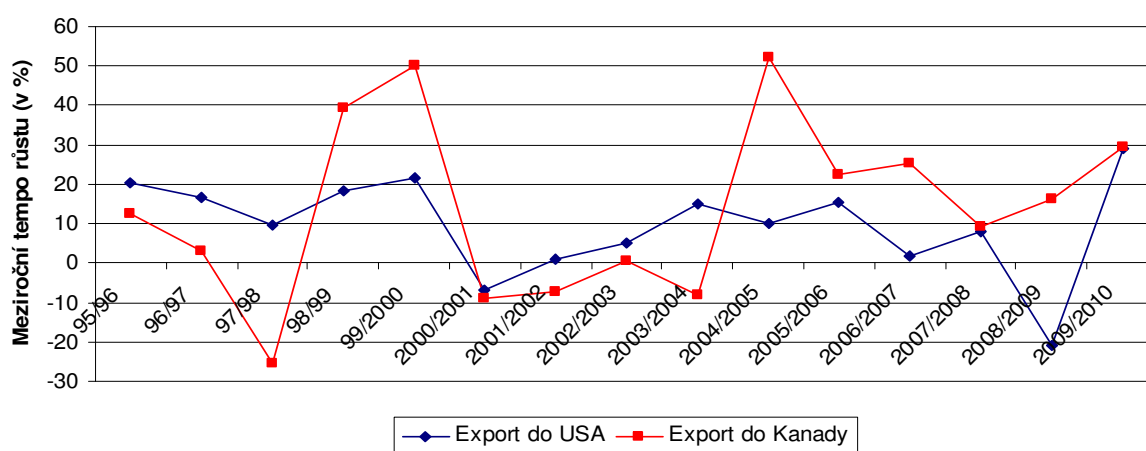
Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování

Z grafu je možné si všimnout celkového nárůstu dovozu i vývozu z Mexika téměř po celou dobu. Do doby, kdy NAFTA vstoupila v platnost, tedy do roku 1994 se hodnoty vývozu i dovozu pohybovaly pouze v částce do 100 mld. USD. Je třeba brát v úvahu skutečnost, že bariéry obchodu byly odstraňovány postupně. Některé tarify byly odstraněny do 5 let, jiná do 10 let a ostatní do 15 let od implementace. Tudíž je zde nemožné zaznamenat prudký nárůst či

pokles. V návaznosti na celosvětovou krizi v roce 2009 je zde možné si říci, že v tomto roce prudce poklesl jak dovoz, tak i vývoz.

Pro potřeby srovnání tohoto ukazatele je nejlépe si blíže specifikovat oblasti vývozu a dovozu, což v tomto případě je oblast volného obchodu v rámci NAFTA. Jednotlivé hodnoty vývozu a dovozu do/z USA a Kanady jsou uvedeny v příloze č. 3. Je patrné, že pro Mexiko je důležitý trh USA, usuzujeme-li z rozdílu mezi hodnotami USA a Kanady. Avšak na níže uvedeném grafu 3.2 je vypočteno meziroční tempo růstu vývozu do obou členských zemí.

Graf 3.2: Meziroční tempo růstu mexického vývozu do USA a do Kanady

*Zdroj: UNCTAD, dostupné na <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>
vlastní zpracování.*

Z grafu vyplývá zcela odlišné tempo růstu u obou zemí. Zejména značné výkyvy v exportu do Kanady jsou pozoruhodné, jelikož největší růst zaznamenává poprvé pátý rok po implementaci NAFTA (meziroční růst o 49,9%), podruhé v 10. roce (růst o 52,3 %) a poslední větší nárůst po 15. roce, kdy v těchto případech se může jednat o návaznost na postupnou eliminaci jednotlivých překážek obchodu. Naopak export do Spojených států je více rovnoměrný a nezaznamenává žádný extrémní nárůst, až na ten po krizi v roce 2009.

Lze tedy konstatovat, že prakticky od roku 1994 do roku 2010 se vývoz Mexika do Spojených států více než ztrojnásobil. Avšak vývoz do Kanady byl v roce 2010 až pětikrát vyšší než v roce 1994, což dokazuje fakt, že v roce 1994 činila hodnota vývozu do Kanady 1986 mil. USD a v roce 2010 až 10664 mil. USD. Dohoda tedy v tomto ohledu poskytla příležitosti, které byly využity v návaznosti na liberalizaci obchodu.

3.2. Vliv na přímé zahraniční investice

Dalším motivem pro vytvoření zóny volného obchodu byla možnost přísunu většího množství přímých zahraničních investic. Především rozvojová ekonomika Mexika byla shledána jako vhodnou perspektivní oblast pro umístění zahraničního kapitálu. Pro lepší představu o tomto ukazateli, v níže vyobrazené tabulce č. 3.1 jsou obsaženy vnější a vnitřní zásoby přímých zahraničních investic Mexika od roku 1990.

Tabulka 3.1: Vnější a vnitřní zásoba přímých zahraničních investic Mexika od roku 1990 (v mil. USD)

Rok	Vnitřní	Vnější
1990	22 424	2 672
1991	30 790	2 849
1992	35 680	3 496
1993	40 600	3 386
1994	33 198	4 444
1995	41 130	4 181
1996	46 912	4 219
1997	55 810	5 327
1998	63 610	6 010
1999	78 060	7 910
2000	97 170	8 273
2001	140 359	12 078
2002	163 990	16 587
2003	180 580	21 673
2004	204 396	29 641
2005	226 740	36 447
2006	246 520	44 703
2007	273 831	45 860
2008	297 001	64 035
2009	279 792	66 152

Zdroj: UNCTAD, data dostupné z <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx> vlastní zpracování.

Přímé zahraniční investice jsou nedílnou součástí obchodních vztahů mezi USA a Mexikem a skládají se z investic do nemovitostí, výrobních závodů nebo obchodních zařízení, ve kterých zahraniční investor vlastní více než 10%. Spojené státy jsou proto největším dodavatelem přímých zahraničních investic v Mexiku. Velikost zásoby amerických investic v Mexiku a Mexických investic v USA lze vidět na následující tabulce č. 3.2.

Tabulka 3.2: Pozice Americko-Mexických přímých zahraničních investic od roku 2008
(v mil. USD)

Rok	Mexické PZI v USA	Americké PZI v Mexiku
1994	2 069	16 968
1995	1 850	16 873
1996	1 641	19 351
1997	3 100	24 050
1998	2 055	26 657
1999	1 999	37 151
2000	7 462	39 352
2001	6 645	52 544
2002	7 483	55 724
2003	6 680	61 526
2004	8 167	63 502
2005	8 653	71 423
2006	6 075	84 699
2007	5 954	91 663
2008	7 592	95 618

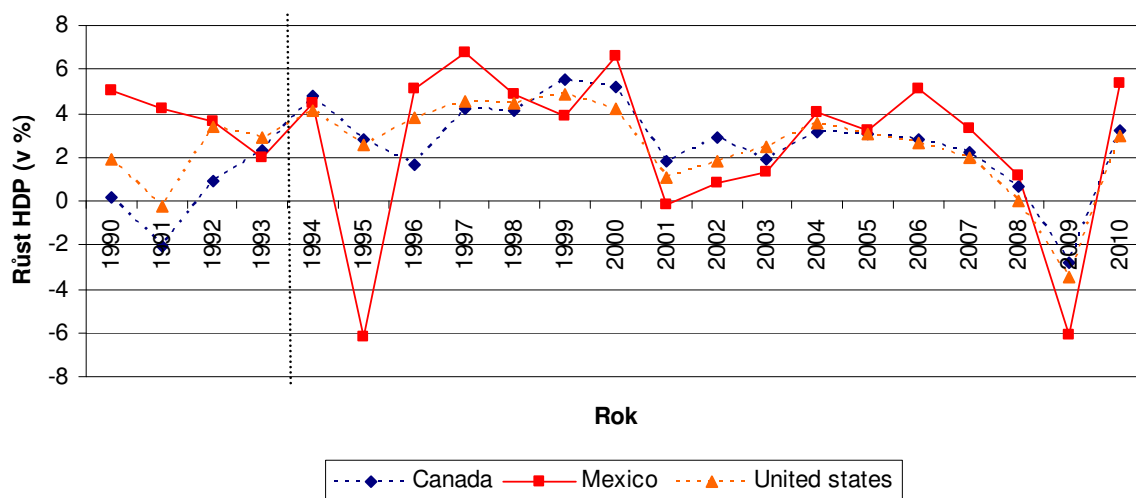
*Zdroj: UNCTAD, data dostupné z <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>
vlastní zpracování.*

Prudký nárůst amerických investic v Mexiku od roku implementace NAFTA je také důsledkem mexické liberalizace omezení přímých zahraničních investic na konci 80. let a začátkem 90. let. Mexiko bylo předtím význačné svou velmi ochrannou politikou, která omezila zahraniční investice, což se po pozdější liberalizaci změnilo. Ustanovení o přímých zahraničních investicích, které uvádí NAFTA, pomohla ke zvýšení důvěry investorů, a tudíž lze sledovat stále zvyšující se zásobu investic z USA v Mexiku, která v roce 1994 činila 16968 mil. USD a do roku 2008 se vyšplhala až na hodnotu 95618 mil. USD. Mexická zásoba PZI v USA sice kolísá, ale oproti roku 1994 je vyšší. I když není jasné, zda by Mexiko i bez této dohody nepokračovalo v liberalizaci a implementaci PZI do svých zákonů, do následujících let je i tak možné další zvýšení těchto investic.

3.3. Vliv na ekonomický růst

V závislosti na lepším přístupu na trhy signatářských zemí a taktéž na zvýšení přílivu kapitálu a přímých zahraničních investic, byly očekávány vhodné podmínky pro ekonomický růst. Tudíž z tohoto pohledu je vhodné si ukázat vývoj Hrubého domácího produktu, který vypovídá o hospodářském růstu. V níže uvedeném grafu č. 3.3 je znázorněn vývoj meziročního růstu HDP v Mexiku od roku 1990 ve srovnání s USA a Kanadou.

Graf 3.3: Meziroční růst HDP Mexika od roku 1990 v porovnání s Kanadou a USA

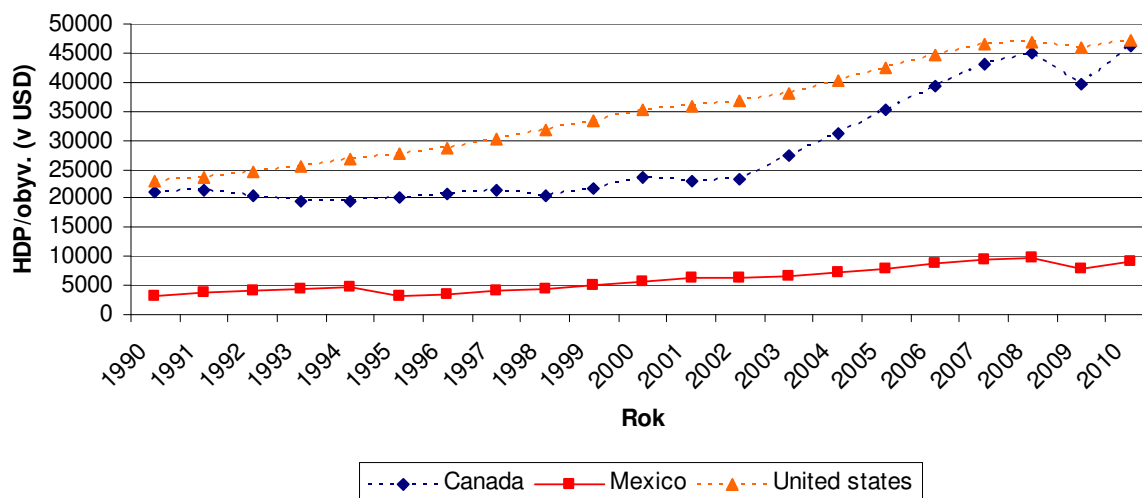
Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/> vlastní zpracování.

Jak vyplývá z grafu, Mexický ekonomický růst měl na počátku roku příznivý vývoj, avšak hned v roce 1995 HDP prudce poklesl a růst byl přerušen finanční krizí, při které došlo k prudké devalvaci mexické měny. Události, které mohly zapříčinit tuto krizi, jsou několikere, například, jak píše Cihelková ve své studii, přílišné nadhodnocení kurzu pesu, přílišný deficit na běžném účtu platební bilance, růst amerických úrokových sazeb, povstání rolníků, pokles devizových rezerv v důsledku země či vydávání krátkodobých vládních dluhopisů vázaných na dolar. Nicméně žádná ze zmíněných událostí se nestala bezprostředně po implementaci NAFTA, tudíž nelze tuto krizi přikládat této dohodě. Avšak ihned v následujícím roce došlo opět k růstu o více než 5 %, a to zejména díky exportu (Cihelková 2000; 28 – 29).

Respektive mechanismus pro řešení obchodních a investičních sporů, který dohoda zavedla, zapříčinil růst vývozu, a to omezením možnosti užít protekcionistická opatření, jež by bránila přílivu levných dovozů z Mexika do USA. K růstu také přispěly přímé zahraniční investice, jejichž toky do Mexika měly pozitivní vliv. Ale i strukturální reformy probíhající v této zemi od 80. let, o kterých bylo zmíněno v první kapitole, mají svou zásluhu v ekonomickém růstu.

Pro srovnání velikosti všech tří ekonomik je vhodný graf 3.4, který obsahuje hodnoty HDP na obyvatele.

Graf 3.4: Vývoj HDP/obyv. v Mexiku od roku 1990 v porovnání s Kanadou a USA

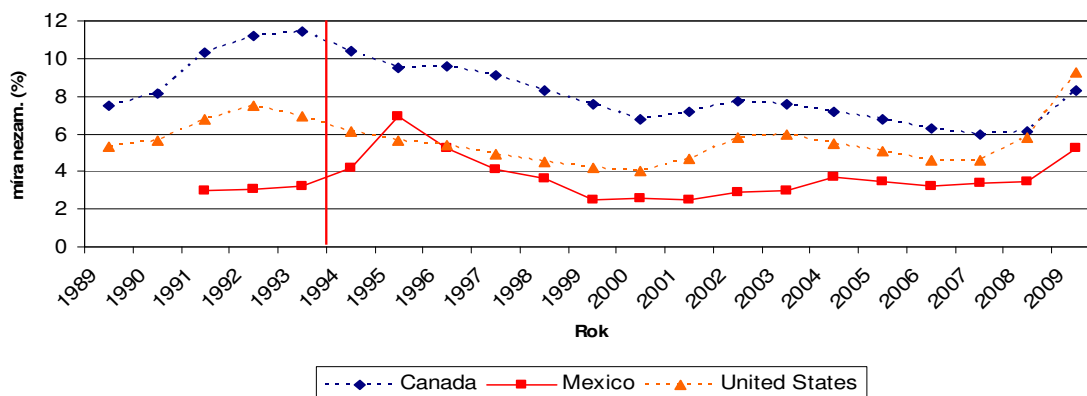
Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování.

Z tohoto grafu vyplývá rychlejší růst tohoto ukazatele u rozvinutějších ekonomik, zatímco hodnota tohoto ukazatele v Mexiku se drží pod hodnotou 10000 USD. Navíc rozdíl mezi hodnotou mezi USA a Mexikem byl v roce 1994 téměř dvakrát menší než v roce 2010.

3.4. Vliv na zaměstnanost a mzdy

K zvláště často diskutovaným tématům v souvislosti s touto dohodou patří otázka zaměstnanosti. V Mexiku bylo očekáváno zvýšení zaměstnanosti. I když míra nezaměstnanosti oproti ostatním členským zemím je v zde nejnižší (viz graf 3.5). Avšak opět z důvodu krize v roce 1995 byl zaznamenán nárůst tohoto ukazatele, a to až na hodnotu více než 6%, jenž je v té době vyšší než ve Spojených státech.

Graf 3.5: Vývoj míry nezaměstnanosti v Mexiku od roku 1989 v porovnání s USA a Kanadou

Zdroj: Worldbank 2012, dostupné z: <http://data.worldbank.org/>, vlastní zpracování.

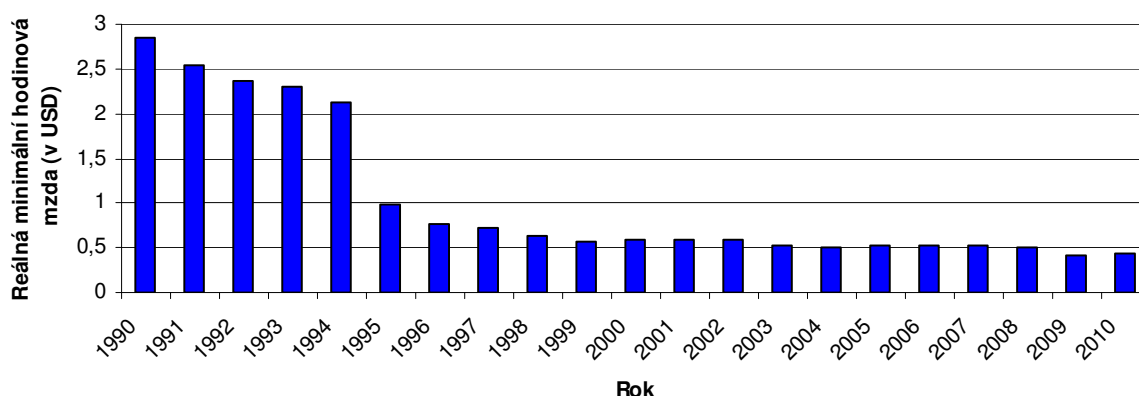
Míru nezaměstnanosti v Mexiku ovlivnil zejména vysoký podíl zaměstnaných osob na krátké období, devalvace pesu a také hlavně nárůst pracovních míst v tzv. *maquiladores*¹¹.

Jak píše Cihelková ve své studii, na tvorbě nových pracovních míst se podílela největší měrou odvětví orientovaná na export, přičemž většina z nich se orientuje v tzv. maquiladorských závodech, kde se zaměstnanost po roce 1994 až zdvojnásobila. Jednalo se ale pouze o sektory nabízející pracovní příležitosti pro nekvalifikovanou pracovní sílu.

Další zvýšení nezaměstnanosti se stalo v návaznosti na celosvětovou krizi v roce 2009, kdy je v grafu možné shlédnout i zvýšení nezaměstnanosti v USA a Kanadě.

Ačkoliv z předchozího textu vyplývá, že NAFTA příznivě ovlivnila ekonomický růst v Mexiku, paradoxem je nepříznivý vývoj růstu životní úrovně obyvatel Mexika. Zatím co se zvýšila zaměstnanost a s tím spojená produktivita, reálné mzdy se v dalším období snížily (viz graf 3.6). V důsledku tohoto se snížila kupní síla mexického obyvatelstva o několik desítek procent a počet lidí, kteří žijí pod hranicí chudoby, se zvýšil. V maquiladorských podnicích byla sice výše mezd vyšší než v jiných firmách, ale v porovnání počtu lidí zaměstnaných v tomto průmyslu s celkovým mexickým obyvatelstvem je tento vliv zanedbatelný.

Graf 3.6: Výše reálné minimální hodinové mzdy v Mexiku od roku 1990 (v USD)

Zdroj: OECD 2012, data dostupné na <http://stats.oecd.org/>; vlastní zpracování.

Tudíž jak lze vidět v grafu, hodnota minimální reálné hodinové mzdy v roce 1995 prudce klesla a tuto nízkou hodnotu si udržela po celou dobu, snad jen s nepatrným snížením v době celosvětové ekonomické krize v roce 2009.

¹¹ Maquiladores zakládaly severoamerické firmy, aby na ně přenášeli některou výrobu a využívaly tak legálním způsobem rozdílů v ceně pracovní síly mezi sousedními zeměmi a také, aby omezily ilegální emigraci do USA (Svatoš a kol. 2009; 288).

I když je Mexiko považováno za rozvíjející se ekonomiku, regionální hospodářské a sociální disparity byly skutečně rozšířeny v rámci NAFTA. Úroveň chudoby se zde mírně snižuje, ale chudoba je nadále důležitá ve venkovských oblastech, zejména na jihu a v oblastech s podílem původního obyvatelstva. Mnohem důležitějším trendem v Mexiku po implementaci NAFTA je především vzestup nerovnosti pracovních příjmů. Například v roce 2003 10% nejbohatší populace v Mexiku dostávalo až 42% národního důchodu. Navíc v té době klesla reálná minimální mzda o více než 60 % a ztratila 23% své kupní síly. Vyplývá z toho také nedostatek pracovních míst, který může být důvodem poklesu hospodářského blahobytu (King 2004).

Zajímavým zjištěním je, že v roce 1993 bylo vytvořeno téměř 6 milionů pracovních míst, ale pracovní síla vzrostla ve stejném období o více než 10 milionů, tudíž došlo k situaci, že i přesto bylo téměř 4 miliony populace bez zaměstnání. Vzhledem k nedostatku pracovních míst, nízkým mzdám a vábení příležitostí v zahraničí, došlo k tomu, že se zvýšila migrace z venkova do mexických měst a do USA (King 2004).

V reakci na snižování základních cenových podpor a snížení mezd, venkovské domácnosti reagovaly především přesunem zdrojů mimo základní výrobu, a do aktivit, jako je například migrace. Tyto přesuny mají chránit domácnosti tím, že diverzifikují činnosti a spoléhají se na příjmy z podpor. Hodnoty migrace v tomto případě rostly od roku 1990.

3.5. Vliv na životní prostředí

NAFTA je zaměřena na podporu situací, kdy například levnější ceny nemohou zachytit externí náklady (tzn. znečištění životního prostředí) a přínosy (tj. zachování biologické rozmanitosti) generovaných zemí účastnících se mezinárodního obchodu. Otázka životního prostředí je aktuální vzhledem ke globalizaci světa. Ať už se jedná o znečištění půdy, ovzduší či zhoršení stavu biodiverzity.

Před vznikem NAFTA bylo problémem časté přesunování méně ekologických výrob z USA do Mexika, kde jejich provozování bylo přípustné.

Poměrně negativní dopady na životní prostředí, které souvisí s NAFTA, byly zaznamenány především v zemědělském sektoru. Restrukturalizace zemědělství po implementaci NAFTA podporovala mnoho výrobců k zintenzivnění výroby, což zapříčinilo obavy z určitých chemických vlivů z hnojiv, herbicidů a pesticidů, stejně jako neudržitelné úrovně zavlažování, eroze a možných dopadů na biodiverzitu. Obchodní liberalizace v rámci NAFTA tak klade tlak na výrobce základních obilovin, aby dosáhli úrovně produktivity tak vysoké jako v USA,

a aby přijali praktiky jako například monokultury a těžkého použití chemických vstupů. Zemědělství je v Mexiku hlavním zdrojem znečišťování a NAFTA přispěla k podpoře přechodu ve způsobu spotřeby hnojiv směrem k rozsáhlým a náročným operacím.

Jako další oblast zájmu je také dopad NAFTY na ochranu půdy, jelikož posilování komerční produkce a rozšíření malosériové výroby do více okrajových oblastí by mohlo urychlit zejména erozi půdy.

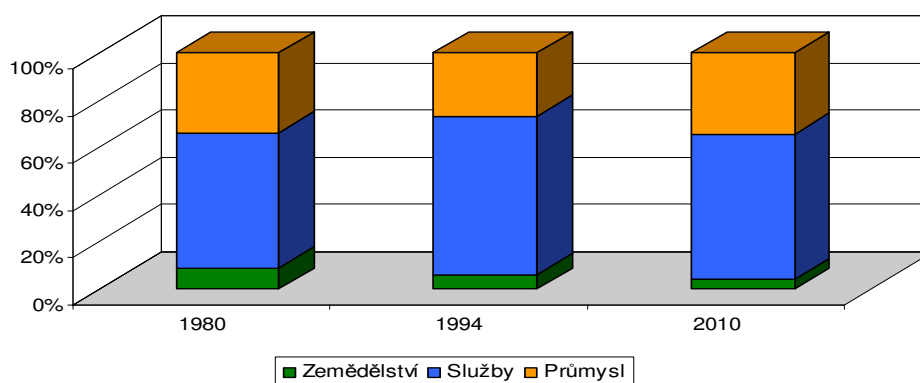
Mexiko je známé jako centrum rozmanitosti kukuřice, tudíž i pečlivé sledování vlivů na biodiverzitu je jedním z hlavních zájmů NAFTA. Rozmanitost plodin tudíž také může být ohrožena v důsledku již zmíněných chemických hnojiv.

Není jasné, zda tento problém bude dále pokračovat, či zda je to jen otázkou změn v delším časovém období. NAFTA nicméně stále zavádí nová opatření a prohlubuje tak regulaci v této oblasti.

3.6. Vliv na strukturu ekonomiky

Implementace NAFTA mohla také ovlivnit i celou strukturu ekonomiky v Mexiku. Na níže uvedených grafech lze vidět vývoj ve struktuře ekonomiky, a to hned v roce 1980, dále v roce 1994, kdy byla implementována NAFTA, a v neposlední řadě rok 2010, který představuje nejaktuálnější údaje.

Graf 3.7: Podíl služeb, zemědělství a průmyslu na celkovém HDP Mexika v letech 1980, 1994 a 2010 (v %)

Zdroj: Worldbank 2012, data dostupná na <http://data.worldbank.org/>; vlastní zpracování.

Z grafu je patrné postupné snižování podílu zemědělského sektoru, který i tak představuje jen malé procento. V minulosti, jakožto koloniální země, bylo Mexiko rozvojovou zemí, která se soustředila převážně na sektor zemědělství. Avšak toto odvětví bylo později vytlačováno na úkor průmyslu a služeb. Tudíž v roce 1980 činil jeho podíl téměř 9 % na HDP, který se v roce

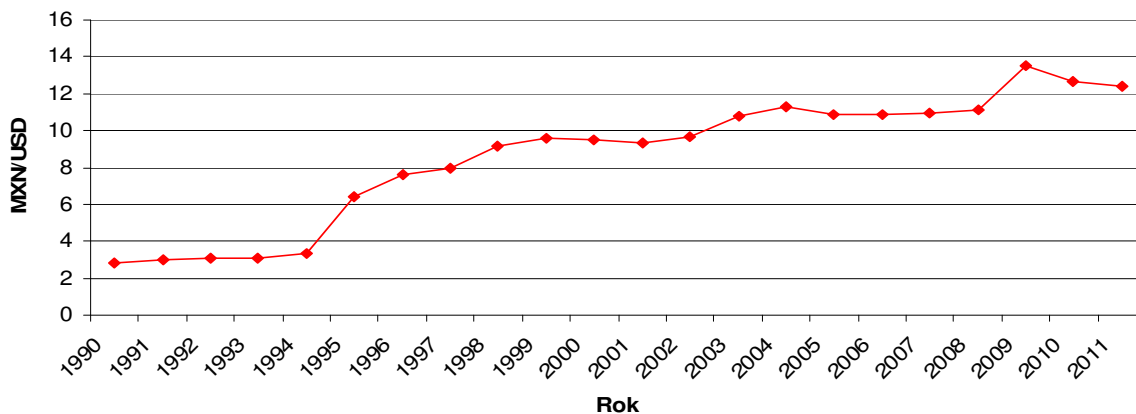
implementace NAFTA snížil na cca 6 % a v dnešní době je to dokonce jen 4%. Největší podíl zde má již dlouhou dobu sektor služeb, který byl sice v roce 1994 o 10 p. b. vyšší než v roce 1980, ale do roku 2010 došlo ke snížení jeho podílu na necelých 62 % na HDP. Poměrně stabilním sektorem je sektor průmyslu, který se stále pohybuje okolo 30 %, i když v roce implementace NAFTA došlo k mírnému zvýšení.

NAFTA v tomto případě výrazně neovlivnila ekonomickou strukturu v Mexiku. Mírné zvýšení podílu průmyslu v roce 1994 je snad z části dáno vytvořením výrobních podniků tzv. maquiladores, které měly zabránit nelegální migraci do USA. Pak také snížení sektoru zemědělství, což je dáno spíše celosvětovým trendem, kdy je posilován sektor služeb na úkor ostatních.

3.7. Vliv na měnu

Po vzniku NAFTA a provedení liberalizace obchodu nastala situace, kdy mexické peso bylo znehodnocené vůči americkému dolaru, což je zobrazeno na níže uvedeném grafu č. 3.8.

Graf 3.8: Směnný kurz mexického pesu vůči americkému dolaru od roku 1990 do roku 2011

Zdroj: Worldbank 2012, data dostupné na <http://data.worldbank.org/>; vlastní zpracování.

Z grafu tedy lze konstatovat, že kurs mexického pesu vůči dolaru byl do roku 1994 téměř konstantní a nedošlo k výraznému zhodnocení či znehodnocení měny. Avšak k výraznému znehodnocení mexického pesu vůči americkému dolaru došlo po roce, kdy byla implementována NAFTA. V 90. letech totiž došlo v Mexiku k další finanční krizi. Mexiko, díky otevřeným trhům, bylo oblíbeným místem zahraničních investorů, tudíž docházelo k velkému přílivu kapitálu. V roce 1994 však došlo k mnohým událostem v Mexiku (například atentáty na politiky, zvyšování úrokových sazeb v USA), které zapříčinily pochyby

některých investorů. V tom případě mělo Mexiko problém se získáním zahraničních úspor na financování schodku své platební bilance a mexická měna se tak dostala pod tlak. Koncem roku 1994 tedy bylo Mexiko nuceno devalvovat.

Cílem této nejdůležitější kapitoly byla analýza možných vlivů Severoamerické zóny volného obchodu na ekonomickou stránku Mexika. Vzhledem ke zjištěným informacím lze shrnout, že především k pozitivnímu vlivu zde došlo ke zvýšení ekonomického růstu, který byl zapříčiněn zejména liberalizováním obchodu, otevřením se novým trhům a následného zvýšení přílivu přímých zahraničních investic, a to zejména ze Spojených států. Dá se říci, že optimistické bylo také vytvoření mnoha volných pracovních míst, především prostřednictvím vytváření maquiladores. Mnohá zlepšení nastaly v rámci vývozu a dovozu, kdy jejich hodnoty díky otevřeností trhů začaly stoupat, což jistě oživilo mexickou ekonomiku.

Implementace NAFTA má ale i negativní vlivy, které zapůsobily na tuto zemi. V tomto případě lze hovořit například o snížení minimální reálné hodinové mzdy, čímž došlo ke snížení kupní síly mexického obyvatelstva a zhoršení životní úrovně, jelikož se zvýšil počet lidí žijících pod hranicí chudoby. Také v otázkách životního prostředí, kdy se vyvíjejí tlaky na výrobce v oblasti zemědělství, aby zintenzivnili výrobu a více tak používali různá hnojiva a podobné chemikálie, které mohou vést k erozi půdy či ohrožení biodiverzity.

Struktura ekonomiky však zůstává převážně stejná. V hospodářství převládá sektor služeb, který je dominantní ve většině zemí. Naopak sektor zemědělství je postupně vytlačován.

Po roce 1994 však došlo k další finanční krizi, která zapříčinila nutnost Mexika devalvovat svou měnu. K jejímu zhodnocení došlo až v roce 2009.

Lze tedy předpokládat, že se postupem dalších let budou tyto změny prohlubovat a že mexická ekonomika tak bude dále vzrůstat, což odráží stále vzrůstající ekonomický růst.

Závěr

Cílem této práce byla analýza vlivů Severoamerické zóny volného obchodu na ekonomiku Mexika, jakožto jediné rozvojové země, která je součástí tohoto seskupení.

U tohoto integračního seskupení měla každá země jiná očekávání, motivy a přístupy. Každá země očekávala větší či menší zásah do své ekonomiky. Co se týče Kanady a USA, neměly příliš zásadní očekávání, jelikož mezi nimi došlo k liberalizaci obchodu prostřednictvím CUSFTA, kterou uzavřeli již v minulosti. Z práce vyplývá, že NAFTA z této dohody vychází, přejímá některá ustanovení, rozšiřuje je či posiluje, a je propracovanější.

Vzhledem ke skutečnosti, že Mexiko je nejméně rozvinutá země v tomto uskupení, je zřejmé, že vliv na jeho ekonomiku bude největší. Například otevření více dostupných a transparentnějších trhů bylo zásadním motivem ke zvýšení exportu, který v roce 1994 se pohyboval na hodnotě cca 50000 USD a v roce 2010 se tato hodnota vyšplhala na více než 300000 USD, tzn. zvýšení vývozu až 6krát.

Jak bylo v práci zmíněno, Mexiko zpočátku patřilo k nejvíce zadluženým zemím světa, což naznačoval fakt vysokého zadlužení zejména v 80. letech, kdy zde proběhla tzv. dluhová krize, při které docházelo k závrtným půjčkám, jež nebylo možno splatit a nebylo možné získávat další kapitál. V tomto případě NAFTA podpořila Mexiko velkým přísunem přímých zahraničních investic, jelikož před implementací NAFTA nebylo mexické podnikatelské prostředí vnímáno jako bezpečné pro investice. Očekávaly se tedy hlavně přílivy přímých zahraničních investic ze Spojených států, nicméně celková jejich vnitřní zásoba z hodnoty 33998 mil. USD, která byla zaznamenána v roce 1994, se do roku 2009 zvýšila na částku 279792 mil. USD. Co se týče vnější zásoby PZI, ta nebyla oproti té vnitřní tak závrtná, ale také došlo ke zvýšení, a to na 66152 mil. USD. Tudíž lze říci, že otevření trhu pro přímé zahraniční investice bylo více než přínosné pro mexickou ekonomiku.

V závislosti na přílivu PZI a zejména taky přesunu výroby z USA do Mexika, se Mexiko dočkalo také zvýšení nových pracovních míst. Zejména vytvoření maquiladores mělo vliv na snížení nezaměstnanosti, která oproti ostatním státům nebyla tak vysoká a tyto výrobní tak měly pomoci také od ilegální migrace do USA. Avšak paradoxem je skutečnost, že i když došlo v Mexiku ke zvýšení zaměstnanosti, reálné hodinové mzdy začaly klesat. Minimální hodinová mzda v Mexiku tak od roku 1994, kdy byla její hodnota necelé 3 USD, se stále snižovala, kdy v roce 2010 činila pouze necelý 0,5 USD. Jako následek této skutečnosti je zvýšení počtu obyvatelstva, které žije pod hranicí chudoby.

Na základě dat, informací a zjištění z této práce, lze tedy konstatovat, že v mnoha oblastech ekonomiky došlo v Mexiku ke zlepšení, což dokazuje fakt zvýšení hospodářského růstu, který byl zapříčiněn například otevřením nových trhů, zvýšením přílivu přímých zahraničních investic, zvýšením zaměstnanosti a zavedením různých mechanismů, jako například řešení sporů. Avšak mnohé pozitiva také přinesla řada reforem, které byly implementovány v Mexiku od 80. let a dopomohly tak ke vzpamatování se z ekonomických krizí. Není to tedy jen zásluha dohody, ale také snaha samotného Mexika, které svou povahou, jež si upevnilo zejména v dlouhém boji o nezávislost, při řešení rozpolcených vztahů v politickém systému a postupném přechodu k demokratickému režimu.

NAFTA je první dohoda, která, jak již bylo zmíněno, spojuje rozvojovou zemi se zeměmi rozvinutými, proto lze tedy za motiv považovat i skutečnost, že je možné, aby šla příkladem pro mnohé jiné takovéto integrační seskupení. Jistě je mnoho zemí, které by tohoto příkladu mohly využít a otevřít své trhy či nalézt nové perspektivní trhy, na kterých mohou obchodovat. Následným cílem po vytvoření NAFTA bylo vytvoření tzv. celoamerické zóny volného obchodu. Proto lze konstatovat, že i vliv v podobě jakéhosi příkladu pro ostatní země Latinské Ameriky, který byl očekáván, je aktuální.

Do následujících let lze očekávat další prohlubování obchodních vztahů jak mezi členskými státy, tak i s třetími zeměmi. Mexická ekonomika zažívá poměrně růstově se vyvíjející období, které, i přes různá úskalí v podobě finančních krizí, bylo zapříčiněno liberalizací a otevřením dříve uzavřených oblastí mexického trhu. Pro další období je predikováno posilování mexické měny vůči dolaru, což bude lákadlem pro zahraniční investory a pro přísun kapitálu do Mexika a opět ke zvýšení hospodářského růstu.

Seznam použité literatury

AUDLEY, J. John a kol. *Nafta's promise and Reality – Lessons from Mexico for the Hemisphere*. Carnegie Endowment for an International Peace, 2004.

BLIEFFERT, Christoph. *NAFTA's first decade – Accomplishments and failures from the Mexican perspective*. 1. vyd. Germany: GRIN Verlag, 2008. 88s. ISBN 978-3-638-95509-6.

CIHELKOVÁ, Eva. *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?*. 1. vyd. Nakladatelství C H Beck, 2010. 373 s. ISBN 978-8-074-00196-3.

DIANE, Publishing Company. *Study on the Operation and Effects of the North American Free Trade Agrément*. 1.vyd. DIANE Publishing 1998. ISBN 978-0-788-14833-0.

JÁČ, Ivan. *Hospodářská geografie: Severoamerické zóny volného obchodu*. Třetí vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1998. ISBN 80-7083-292-4.

KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. *Dějiny Mexika*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-340-7.

KING, Amanda. *Ten years with NAFTA*. 1. vyd. Congressional Hunger Center, 2004. ISBN 970-648-136-2.

KOSE, M. Ayhan a Guy MEREDITH a Christopher M. TOWE. *How Has NAFTA Affected the Mexican Economy?: Review and Evidence*. International Monetary Fund, 2004. ISBN 14-518-4797-1.

LÓPEZ-CÓRDOVA. *NAFTA and the Mexican Economy: Analytical Issues and Lessons for the FTAA* [online]. 1. vyd. Buenos Aires, 2001. ISBN 950-738-110-4.

NEUMANN, Pavel a Zbyněk VÍT. *Aktuální otázky světové ekonomiky: Přístupy USA, Kanady a Mexika k vytvořené či budované zóně volného obchodu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. ISBN 80-245-0098-1.

POHLMANN, Dennis. *The Economic Impact of NAFTA on Mexico*. 1. vyd. Germany: GRIN Verlag, 2007. 72 s. ISBN 978-3-638-67205-4.

VILLARREAL, M. Angeles. *U.S.-Mexico Economic Relations: Trends, Issues, and Implications*. 1. vyd. Congressional Research Service, 2010.

BANCO de MÉXICO [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.banxico.org.mx/sistemas-de-pago/material-educativo/intermedio/chronology-of-the-main-change.html>

Instituto Nacional de Estadística y Geografía [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.inegi.org.mx/default.aspx>

Mexico's trade agreements. *Explorando Mexico* [online]. 2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.explorandomexico.com/about-mexico/6/134/>

North American Free Trade Agreement. *Office of the United States Trade Representative: Executive office of the president* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/north-american-free-trade-agreement-nafta>

OECD statistics. *OECD.StatExtracts: Complete databases available via OECD's iLibrary* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/#>

Sekretaría de Economía [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.economia.gob.mx/comunidad-negocios/comercio-exterior/informacion-estadistica-y-arancelaria#>

The NAFTA office on Mexico in Canada [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.nafta-mexico.org/ls23al.php?s=24&p=3&l=2#>

The World Bank [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/>

UnctadStat - Reports: United nation conference on trade and development [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>.

Seznam zkratek

CPI	Index spotřebitelských cen
CUSFTA	Dohoda o volném obchodu mezi Kanadou a USA
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HDP	Hrubý domácí produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
NAFTA	Severoamerická zóna volného obchodu
OAS	Organizace amerických států
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
PAN	Strana národní akce
PNR	Národní revoluční strana
PRI	Institucionální revoluční strana
PRM	Strana Mexické revoluce
UNCTAD	Spojené státy Americké
USD	Americký Dolar

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Graf 1.1: Vývoj inflace v Mexiku v letech 1978 – 1994.....	18
Graf 1.2: Výše zahraničního dluhu Mexika v letech 1978 – 1994.....	18
Graf 1.3: Meziroční růst HDP Mexika v porovnání s Kanadou a USA v letech 1984 – 1994	20
Graf 1.4: HDP/obyv. v Mexiku v porovnání s USA a Kanadou v letech 1984 - 1994	21
Graf 1.5: Roční míra nezaměstnanosti v Mexiku v letech 1987 – 1994	21
Graf 1.6: Saldo běžného účtu platební bilance Mexika v letech 1980 – 1994 (v milionech USD).....	22
Graf 1.7: Vývoj importu a exportu zboží a služeb Mexika v letech 1980 – 1994 (v mil. USD)	23
Graf 3.1: Vývoj dovozu a vývozu Mexika v letech 1990 – 2010 (v mil. USD)	37
Graf 3.2: Meziroční tempo růstu mexického vývozu do USA a do Kanady.....	38
Tabulka 3.1: Vnější a vnitřní zásoba přímých zahraničních investic Mexika od roku 1990 (v mil. USD)	39
Tabulka 3.2: Pozice Americko-Mexických přímých zahraničních investic od roku 2008 (v mil. USD)	40
Graf 3.3: Meziroční růst HDP Mexika od roku 1990 v porovnání s Kanadou a USA.....	41
Graf 3.5: Vývoj míry nezaměstnanosti v Mexiku od roku 1989 v porovnání s USA a Kanadou	42
Graf 3.6: Výše reálné minimální hodinové mzdy v Mexiku od roku 1990 (v USD).....	43
Graf 3.7: Podíl služeb, zemědělství a průmyslu na celkovém HDP Mexika v letech 1980, 1994 a 2010 (v %)	45
Graf 3.8: Směnný kurz mexického pesu vůči americkému dolaru od roku 1990 do roku 2011	46

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1: Logo Severoamerické zóny volného obchodu

Příloha č. 2: Zobrazení členských států NAFTA na mapě světa

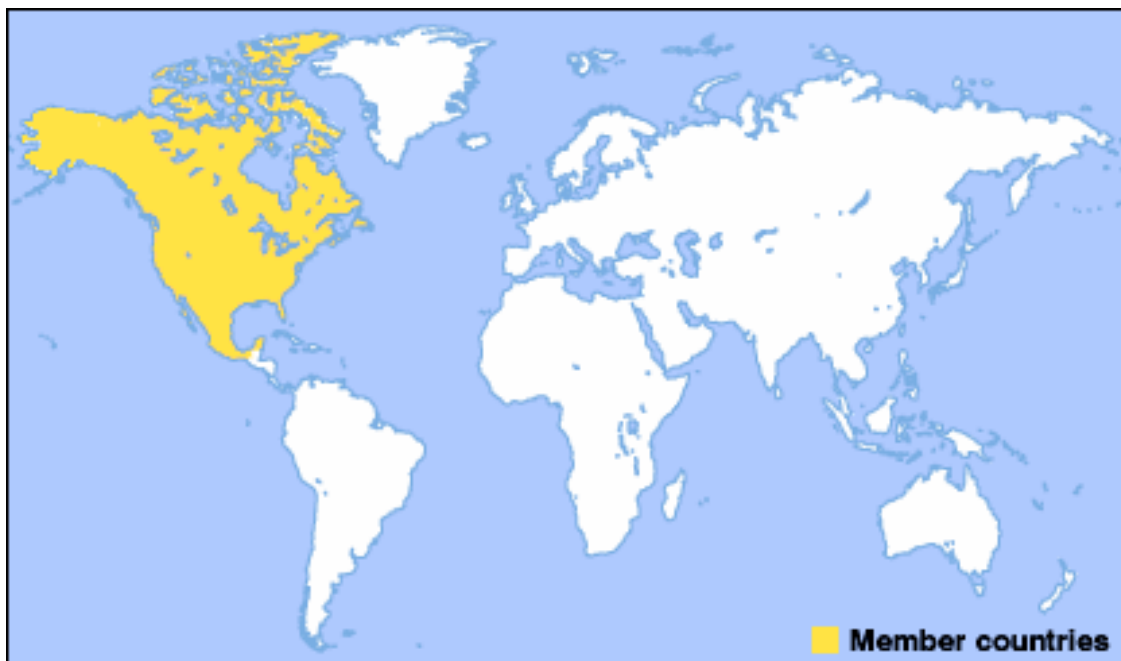
Příloha č. 3: Import a Export Mexika s USA a Kanadou od roku 1995 (v mil. USD)

Příloha č. 1: Logo Severoamerické zóny volného obchodu

Zdroj: United States Department of Agriculture. Dostupné z <http://www.fas.usda.gov/>

Příloha č. 2: Zobrazení členských států NAFTA na mapě světa

Zdroj: BBC News . Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4510792.stm>.

Příloha č. 3: Import a Export Mexika s USA a Kanadou od roku 1995 (v mil. USD)

Rok	USA		Kanada	
	Export do USA	Import z USA	Export do Kanady	Import z Kanady
1995	66 322	53 973	1 986	1 374
1996	79 732	67 615	2 233	1 743
1997	92 975	83 214	2 303	2 019
1998	101 875	93 307	1 716	2 256
1999	120 429	105 376	2 389	2 948
2000	146 542	127 689	3 581	4 015
2001	136 312	114 059	3 254	4 234
2002	137 551	106 899	3 010	4 480
2003	144 652	105 723	3 021	4 120
2004	166 399	111 263	2 780	5 327
2005	183 365	118 973	4 234	6 169
2006	211 472	130 810	5 176	7 376
2007	215 370	139 931	6 478	7 957
2008	232 685	151 746	7 084	9 442
2009	184 433	112 789	8 236	7 304
2010	237 679	145 450	10 664	8 607

Zdroj: UNCTAD 2012, data dostupné na <http://unctadstat.unctad.org/>; vlastní zpracování.